

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Bakalářská práce

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Slačálek, Ph.D.

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Moc korporací v USA: případ oligarchizace?

Power of corporations in the US: a case of oligarchization?

Erika Regak

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 15. mája 2021

Erika Regak

Klíčová slova:

Spojené státy americké, Velká čtyřka, oligarchie, příjmová nerovnost, demokracie

Key words:

United States of America, Big Tech, oligarchy, economic inequality, democracy

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá otázkou ovlivnění velkých technologických korporací v oblasti politiky Spojených států v rámci konceptu občanské oligarchie. V první kapitole je představen vývoj klíčových definic oligarchie od řeckého filozofa Platóna po amerického politologa Jeffrey Winterse. Druhá kapitola je věnována popisu oligarchie ve Spojených státech, vzestupu společnosti jako jsou Google, Apple, Facebook a Amazon s definicemi, které doprovází k oligarchii. Rovněž je krátce představeno historické období Pozlaceného věku jako předchůdce nynější doby. Třetí část poukazuje na praktiky korporací charakterné občanské oligarchii jako je lobování, ovlivnění voleb a vyhýbání se daňovým povinnostem. Čtvrtá část seskupuje řešení problému oligarchie ve Spojených státech navrženými ekonomy, právníky a politiky. Závěr představuje shrnutí všech aspektů práce s cílem dokázat nebo vyvrátit možnost uplatnění konceptu občanské oligarchie v Spojených státech ve vztahu k technologickým korporacím.

Annotation

This bachelor thesis deals with the issue of influencing large technology corporations in the policy areas of the United States within the concept of civic oligarchy. The first chapter presents the development of crucial definitions of oligarchy from the Greek philosopher Platon to the American political scientist Jeffrey Winters. The second chapter is devoted to describing the oligarchy in the United States, the rise of companies such as Google, Apple, Facebook, and Amazon with the definitions that accompany the oligarchy. The historical period of the Gilded Age as a forerunner of the present is also briefly introduced. The third part points out the corporation's practices character of the civic oligarchy such as lobbying, influencing elections, and tax evasion. The fourth part groups solutions to the problem of the oligarchy in the United States by economists, lawyers, and political scientists. The conclusion is a summary of all aspects of the work in order to prove or refute the possibility of applying the concept of civic oligarchy in the United States to technology corporations.

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala: PhDr. Ondřej Slačálek, Ph.D. za jeho otvorený prístup a vecné rady počas konzultovania tejto práce. Zároveň srdečne ďakujem svojim rodičom, Alici, rodine Rehákovej a priateľom, ktorí ma v priebehu celého bakalárskeho štúdia podporovali.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. HISTORICKÝ VÝVOJ POJMU OLIGARCHIE.....	4
1.1 Aristotelovo poňatie oligarchie.....	4
1.1.1 Bohatstvo v mestských štátoch Grécka.....	6
1.2 Teória elít a železný zákon oligarchie	7
1.3 Vymedzenie pojmu oligarchie Jeffrey Wintersa	8
1.3.1 Občianska oligarchia.....	9
2. OLIGARCHIA V SPOJENÝCH ŠTÁTOCH.....	11
2.1 Otcovia zakladatelia a ich predstava demokracie.....	11
2.2 Ekonomická nerovnosť podľa Thomasa Piketty.....	12
2.3 Zastupuje vláda ľudí?.....	15
2.4 Pozlátený vek v 19. storočí.....	16
2.5 Prehĺbenie ekonomickej nerovnosti po roku 1970.....	19
2.5.1 Vzostup Internetu a Google, Apple, Facebook a Amazon	19
2.5.2 Monopolné tendencie korporácií.....	20
2.5.3 Kapitalizmus dohľadu.....	22
3. OVPLYVNĎOVANIE POLITIKY SPOJENÝCH ŠTÁTOV TECHNOLOGICKÝMI KORPORÁCIAMI.....	25
3.1 Lobovanie.....	26
3.2 Ovplyvňovanie volieb	28
3.2.1 Citizens United proti FEC.....	28
3.2.2 Dátový škandál medzi Facebookom a Cambridge Analytica.....	29
3.3 Vyhýbanie sa daňovej povinnosti.....	31
4. Riešenia problému inklinácie k oligarchii v Spojených štátoch	32
Záver	35
Použitá literatúra.....	38

Úvod

Už od začiatku civilizácie ľudia mali úžitok z vynálezov a inovácií, používaných na vykonávanie konkrétnych úloh v spoločnosti. Vývoj rôznych technológií zodpovedá potrebám spoločnosti, mení spôsoby akými fungujú, a následne vytvára väčšiu potrebu ďalších inovácií.

S príchodom internetu sa ľudský život premenil. Internet zmenil metódy ako komunikujeme s ostatnými. V 21. storočí je technológia súčasťou každodenného života ľudí po celom svete, hlavným cieľom ktorej je zjednodušenie a vytvorenie čo najväčšieho pohodlia pre ľudský život. Veľké technologické firmy formujú pokrok v dnešnej spoločnosti a určujú jej smer, čo privádza tak k pozitívnym, ako aj k negatívnym dôsledkom.

Kríza súvisiaca s ochorením COVID-19 v roku 2020 priniesla značné obmedzenia v spoločnosti s cieľom zastavenia šírenia nákazy. Ľudia v každej časti sveta zostávali v domácej karanténe a vychádzali z domu len vo výnimočných prípadoch. Spájali sa so známymi pomocou sociálnych sietí, a objednávali si komodity cez internet prostredníctvom elektronických zariadení, kvôli uzavretiu obchodov. Rovnako táto bakalárska práca bola napísaná počas prísnych karanténnych opatrení, používajúc Google Scholar na vyhľadávanie literatúry, kvôli uzavretiu univerzít a knižníc; komunikácia s blízkymi prebiehala cez Facebook a Whatsapp, kvôli obmedzeniu v stretávaní sa a potrebné veci boli kúpené pomocou internetových stránok vrátane Amazonu, kvôli uzavretiu nákupných stredísk.

Globálna ekonomika sa prepadla v roku 2020 o 4,4%¹, podľa Medzinárodného menového fondu, zatiaľ čo v minulom roku bolo predpovedané, že stúpne o 3,4%². V protiklade k tomu americké technologické spoločnosti ako je Google, Apple, Facebook a Amazon (GAFA) v roku 2020 pridali k svojim trhovým kapitalizáciám približne o 4 percenta viacej oproti minulému roku.³

Počas pandémie koronavírusu boli ľudia vystavení stresu nielen zo zdravotnej ale z finančnej strany. Technologické spoločnosti využívajú medzery v daňových zákonoch, aby zabránili plateniu miliárd dolárov ročne v rozvojových krajinách, čo vyplýva z prieskumu charitatívnej organizácie ActionAid International zameranej na boj proti chudobe. Spoločnosti

¹ *World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent.* (2020). IMF. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>

² *World Economic Outlook.* (2020). IMF. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

³ Paul, K. (2020). *Big tech firms add \$163bn to market values despite Covid and legal scrutiny.* The Guardian. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/technology/2020/oct/29/google-facebook-apple-amazon-third-quarter-earnings>

Facebook, Google a Microsoft boli v roku 2020 obvinené z toho, že nezaplatili spravodlivé dane v chudobných krajinách, kde sa vlády snažia zabezpečiť svojim občanom čo i len základnú zdravotnú starostlivosť alebo vzdelanie.⁴

Táto bakalárska práca sa zaoberá otázkou ovplyvnenia veľkých technologických korporácií na súčasnú domácu politiku Spojených štátov v rámci konceptu občianskej oligarchie. Výber technologických spoločností ako je Google, Apple, Facebook a Amazon je odôvodnený tým, že práve oni sa v značnej miere podieľajú na politických procesoch na rozdiel od ostatných podobných korporácií.

Cieľom práce bude vysvetlenie príčin, ktoré priviedli k spoluúčasti firiem na politike. Táto otázka je veľmi komplikovaná, pretože zahrňuje aspekty z práva, ekonomiky, politológie a technologického pokroku, ktoré spôsobili možnosť vplyvu na riadiaci proces Spojených štátov. Monopolná dominancia korporácií na technologickom trhu umožnila vznik extrémne nerovnej koncentracii bohatstva v spoločnosti. V dôsledku toho sa vyššími vrstvami uplatňujú techniky ochrany svojho bohatstva a príjmu pomocou lobovania, ovplyvňovania volieb a vyhýbania sa daňovým povinnostiam. Tieto praktiky sú v Spojených štátoch úplne legálne.

V svojej práci sa pokúsím zodpovedať na niekoľko výskumných otázok: *Prečo v prípade USA je vhodnejšie hovoriť skôr o oligarchii ako o demokracii? Je ospravedlniteľný názor niektorých autorov, že moc korporácií prerástla rámec kontroly demokratických inštitúcií? Aké techniky ochrany bohatstva uplatňujú oligarchovia? Existujú možnosti, ktoré sa dajú navrhnúť k riešeniu tohto problému?*

K vypracovaniu výskumu som zvolila analytickú a komparatívnu metódu. Zvolenie témy je odôvodnené jej aktuálnosťou v dnešnej dobe. V práci sa pokúsím predstaviť spomínanú tématiku z oblasti vplyvných korporácií, pretože sa domnievam, že pohľad z tohto okruhu na oligarchiu nie je úplne preskúmaný. V priebehu výskumu budú používané zdroje primárne v anglickom jazyku. Prácu som vymedzila na teoretické a empirické kapitoly, ktoré som ďalej rozdelila na jednotlivé časti.

V prvej teoretickej kapitole sa venujem historickému vývoju samotného pojmu oligarchie. Najprv stručne vymedzím pôvodný pojem oligarchie podľa Platóna a Aristotela, a aké formy vlády prevládali v antickom Grécku a Sparte. Ďalej spomeniem teóriu elit a železný zákon oligarchie Roberta Michelsa, pretože tieto dve teórie spôsobili pokrok pre vymedzenie oligarchie dnešnej doby. Väčšiu pozornosť venujem definícii pojmu občianskej oligarchie ako jednej zo

⁴ Neate, R. (2020). *Big tech accused of avoiding \$2.8bn in tax to poorest countries*. The Guardian. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/business/2020/oct/26/big-tech-accused-of-avoiding-28bn-in-tax-to-poorest-countries>

štyroch typov oligarchie vymedzených Jeffrey Wintersom v knihe „*Oligarchy*“, pretože je pre môj výskum kľúčová.

Druhá kapitola je zameraná na vymedzenie zložiek, ktoré prispievajú k vytváraniu oligarchie v Spojených štátoch. V prvej časti sa venujem pôvodnej definícii demokracie ako ju predstavili otcovia zakladatelia. Kvôli skutočnosti, že ten, kto má ekonomickú moc vrátane technologickú prevahu uniká politickej kontrole a naopak je sám schopný kontrolovať politiku, tak určím stanoviská nerovnej distribúcie bohatstva, ktoré prezentoval francúzsky ekonóm Thomas Piketty v svojej knihe „*Capital in the Twenty-First Century*“. V nadväznosti na nerovnú koncentráciu bohatstva v spoločnosti, poukazujem na skutočnosť, že obyčajný občan Spojených štátov nemá vôbec žiadny vplyv na politiku, zatiaľ čo firmy a malý počet vplyvných ľudí majú tento vplyv až priveľký, opierajúc sa o štúdie z Princetonskej univerzity „*Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens*“ amerických profesorov Martin Gilens a Benjamin I. Page. Následne stručne popíšem historické obdobie tzv. Pozláteného veku prevládajúceho v 19. storočí, pretože malo podobne črty ako dnešná doba. Ďalej stručne vysvetlím vývoj Internetu, ktorý spôsobil v značnej miere vzostup spoločnosti GAFA a ich tendencie k monopolu. Pre lepšie pochopenie praktík, ktoré vykonávajú spoločnosti sa budem opierať o knihu profesorky Harvardskej univerzity Shoshany Zuboff „*Surveillance capitalism*“.

Tretí tematický celok je empirický, ktorý skúma príklady za posledných päť rokov ochrany bohatstva technologickými spoločnosťami, ktoré uskutočňujú pomocou lobovania, ovplyvňovania volieb a vyhýbania sa daňovým povinnostiam. V časti o ovplyvňovaní volieb rozoberám súdne konanie *Citizens proti FEC* z roku 2010 a dátový škandál medzi *Facebookom* a *Cambridge Analytica* z roku 2016.

Štvrtá časť je zameraná na elimináciu problému inklinácie k oligarchii v Spojených štátoch, ktorú navrhli učitelia a profesori, o ktorých diela som sa najviac opierala pri písaní tejto práce. Návrhy vzápätí doplním komentárom politikov a majiteľov tých spoločností a vyvodím hlavné východisko riešenia problematiky, s ktorým sa stotožňujú viacerí učitelia.

1. Historický vývoj pojmu oligarchie

Pre vymedzenie historického konceptu oligarchie v prvej kapitole sa bude diskutovať o dvoch kľúčových modeloch oligarchie: na jednej strane bude klasický antický koncept Aristotela a na druhej strane koncept občianskej oligarchie Jeffrey Wintersa, ktorý zohľadňuje vznik moderného národného štátu.⁵ Cieľom kapitoly bude ukázať, ako sa menila predstava oligarchie skrz históriu a v čom spočívajú odlišnosti dvoch vyššie uvedených pojmov oligarchie.

1.1 Aristotelovo poňatie oligarchie

Medzinárodná encyklopédia sociálnych vied definuje oligarchiu ako „formu vlády, v ktorej je politická moc sústredená v rukách malej menšiny,“ a dodáva, že „pochádza z gréckeho slova *oligarkhia* (vláda niekoľkých), ktorá sa skladá z „*oligoi*“ (niekoľkých) a „*arkhein*“ (vládnuť)“.⁶ Táto základná definícia oligarchie vychádza z myšlienok starogréckych filozofov Platóna a Aristotela, ktorí vnímali oligarchiu ako jeden z druhov štátneho usporiadania.

Prvým politickým filozofom, ktorý použil slovo „oligarchia“ a spisy ktorého sa dostali do našich čias bol Platón. V dialógu „*Štát*“ definoval oligarchiu ako: „systém založený na majetkových kvalifikáciách; sú tam pri moci bohatí a chudobní sa nezúčastňujú na vláde.“⁷ Z tvrdenia vyplýva, že oligarchia je vláda bohatých, ktorí majú v rukách určitú moc. Platón uvádza, že oligarchia existuje keď „vládnu bohatí a chudobní nemajú žiadny podiel na moci“, zatiaľ čo v dialógu „*Politicus*“ definuje oligarchiu ako vládu bohatých.⁸ Platón nerozvíja materiálne aspekty oligarchie až do takej miery, aká je viditeľná v Aristotelovej práci.⁹ Platón chápal pod pojmom oligarchie nestabilitu spôsobenú rozdelením triedy na bohatých a chudobných, a považoval za zodpovednosť štátu zabrániť prehlbovaniu rozdielov v príjmoch zavedením určitých zákonov, ktoré by zakázali občanom sa obohacovať prostredníctvom vykonávania vykorisťovateľských praktík alebo ochudobňovaniu sa kvôli zbytočnému plytvaniu peniazmi.¹⁰

⁵ Hebenstreit, J. (2020). From Democracy to Oligarchy? The Power of Property in the United States. In *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy* (pp. 191-205). Palgrave Macmillan, Cham. s. 193.

⁶ Winters, J. A. (2011). *Oligarchy*. Cambridge University Press. Tiež Indridason (2008). s. 36.

⁷ Jowett, B. (2000). *The republic*. Courier Corporation. Kapitola XIII. Sprístupnené: 16. Novembra 2020. Dostupné na: <https://www.gutenberg.org/files/1497/1497-h/1497-h.htm>.

⁸ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 27.

⁹ *Ibid.*, s. 27.

¹⁰ Jowett, B. (2000). *The republic. cit.d. XIII.*

Aristoteles sa môže považovať za prvého komparatívneho politológa.¹¹ Nemecký politológ Jörg Hebenstreit vysvetľuje, že to najmä kvôli skutočnosti, že jeho „*Politika*“, ktorá zahŕňa rozsiahle politické úvahy, je založená celkovo na 158 rôznych skúmaných ústavách, ktoré mu umožnili odvodiť ideálne typické formy vlády. Úspešnosť klasifikácie vyplýva z jej jednoduchej, ale presvedčivej konštrukcie, ktorá je v podstate založená iba na dvoch kritériách: po prvé, kvantitatívna dimenzia, ktorá sa pýta, koľko ľudí vládne (jeden, málo alebo veľa) a po druhé, kvalitatívna dimenzia, ktorá má záujem v otázke, či vládcovia vládnu sebecky alebo v spoločnom záujme.¹² Z tejto matice vychádzajú tri dobré a tri zlé formy vlády.¹³ Medzi dobré patrí monarchia (vláda jednej osoby), aristokracia (vláda privilegovanej menšiny) a politea, v ktorej vládnu mnohí, zatiaľ čo tyrania (vláda jednej osoby), oligarchia (vláda menšiny) a demokracia (v ktorej vládnu viacerí) patria medzi zlé formy vlády.¹⁴

Americký politický teoretik Derek W. M. Barker na základe vymedzenia Aristotelom štyroch druhov oligarchie, vytvoril pojmy miernej a extrémnej oligarchie.¹⁵ Medzi mierne patria tie, ktoré, po prvé, umožňujú komukoľvek sa podieľať na režime a sú v súlade so zásadami právneho štátu; a po druhé, režimy s úradmi obsadenými volenými zástupcami. Naopak, za extrémne považuje tie, v ktorých dedičná vláda je obmedzená právnym štátom, alebo sú to jednoducho tzv. dynastie s absolútnou mocou. Kľúčovým faktorom, ktorý odlišuje mierne formy od dedičnej oligarchie je, že tie prvé umožňujú mnohým zbohatnúť a podieľať sa na režime.

Aristoteles v diele „*Politika*“ v súlade s platónskym chápaním oligarchie skombinoval termín bohatstva a moci. Oligarchia je podľa neho vláda bohatých občanov alebo občanov s určitým majetkom; ale keďže ich je zvyčajne málo, tak je to moc niekoľkých - „oligarchia je akousi štátnou štruktúrou, v ktorej pozície obsadzujú bohatí ľudia, ktorých je málo“.¹⁶ Je nutné podotknúť, že ak diskutujeme o vládne niekoľkých alebo viacerých, Aristoteles okamžite presúva dôraz z počtu aktérov pôsobiacich na vládny systém na to, čo vysvetľuje ich počet - ich materiálne postavenie - „málo bohatých a veľa chudobných“.¹⁷ „Kdekoľvek muži vládnu na základe svojho bohatstva, nech

¹¹ Hebenstreit, J. (2020). *cit.d.*, s. 193.

¹² *Ibid.*, s.193.

¹³ *Ibid.*, s.193.

¹⁴ *Ibid.*, s.193.

¹⁵ Derek W. M. Barker (2013) *Oligarchy or Elite Democracy?* Aristotle and Modern Representative Government, *New Political Science*, 35:4, 547-566. s. 558.

¹⁶ Aristoteles. *Politika*. Preložil Kříž Antonín. Praha, 1998, *cit.d.*, Kniha III, časť viii,1279b. s. 86-87.

¹⁷ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 26-27.

je ich málo alebo veľa - to je oligarchia, a kde vládnu chudobní, to je demokracia“.¹⁸ Ak je oligarchia vládou bohatých ľudí, tak za oligarchu je považovaný bohatý človek. Podstatnou skutočnosťou je, že extrémne bohatstvo vytvára výrazné mocenské výhody pre tých, ktorí majú v rukách bohatstvo, bez ohľadu na to, aké politické zriadenie prevláda v štáte. Z toho vyplýva, že čím nerovnomernejšie je rozdelené bohatstvo tým viac sa zväčšuje vplyv a moc jedincov.

1.1.1 Bohatstvo v mestských štátoch Grécka

Oligarchia a demokracia boli najbežnejšou formou vlády v starovekom Grécku.¹⁹ Politická rovnosť, ktorej sa tešili všetci občania Atén, existovala spolu s materiálnou nerovnosťou, ktorá sprevádzala problémy vo väčšine gréckych miest. Stalley poznamenáva, že Aristoteles „nenavrhuje, aby sa s nimi malo vyrovnáť hospodárskou reformou.“²⁰ P. Gottlieb to potvrdzuje, keď píše, že „vyhýbanie sa revolúcii sa určite javilo ako dôležitá motivácia pre starodávnych autorov, ktorí navrhujú rovnosť bohatstva“.²¹ Je to čiastočne preto, lebo Aristoteles chápal, že toto vyhrážanie sa odňatia bohatstva oligarchov je nebezpečné a destabilizujúce.²² Riešenie konfliktu pre Aristotela spočíva v zmiešaní oligarchie a demokracie v nádeji, že pár zbohatlíkov nebude príliš represívnych a veľa chudobných nebude bohatých ohrozovať a provokovať.²³ Za ideálnu formu vlády Aristoteles považoval spojenie oligarchie s demokraciou, ktoré nazval v svojej rozprave o štáte *politeia*.

Črty „ideálnych typov“ oligarchie a demokracie, teda politei, ktoré definoval Aristoteles, boli skombinované v politickej praxi starej Polis. Aristoteles poznamenáva, že práve štátna štruktúra Sparty obsahuje ako oligarchické aj demokratické črty ²⁴, ale zároveň ju nie je možné vyznačiť ani ako vládu ľudu, tak ani ako vládu bohatých.

Primerané množstvo bohatstva, ktoré majú mať ľudia, má podľa Aristotela hranicu, ale tá hranica nie je matematická - je relatívna k dobrému životu. Podľa Aristotela vyrovnanie majetku sa ukazuje ako menej dôležité než vyrovnanie túžob ľudí prostredníctvom náležitého vzdelávania, tj.

¹⁸ Aristoteles (1998). *cit.d.*, Kniha III, časť viii, 1280a. s. 87-88.

¹⁹ Hebenstreit, J. (2020). *cit.d.*, s. 193.

²⁰ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 28.

²¹ Anagnostopoulos, G., & Santas, G. (Eds.). (2018). *Democracy, Justice, and Equality in Ancient Greece: Historical and Philosophical Perspectives* (Vol. 132). Springer. s. 260.

²² Winters, J. A. (2011). s. 28.

²³ *Ibid.*, s. 28.

²⁴ Aristoteles. (1998). *cit.d.*, Kniha III, časť viii, 1270b. s. 56-57.

výchovy ľudí k tomu, aby chceli len primerané množstvo bohatstva. Napríklad Aristoteles sa sťažuje, že chudobní sú nenásytní a navrhuje aby im dokonca chýbala možnosť získať väčšie bohatstvo.

Ak budeme vychádzať z tejto Aristotelovej teórie a uplatňovať ju v porovnaní so súčasným politickým systémom Spojených štátov tak sa dá vyvodiť, že ten nefunguje ako „demokracia“, ale skôr ako „oligarchia“. Pri odvolávaní sa na USA ako na demokraciu, je jasné, že ide o mimoriadne nerovnú demokraciu. Takisto chcem podotknúť, že Aristotelova ideálna forma vlády *politea* zahŕňa demokraciu i oligarchiu, za čo sa považujú dnes aj Spojené štáty (ako to dokážem v nasledujúcich kapitolách).

Od vydania Aristotelovej „Politiky“ vo svetových dejinách vrátane oblasti politiky, došlo k veľkým zmenám. Jedným z najrozsiahlejších bol bezpochyby vynález moderného národného štátu, ktorého ústrednou úlohou v Lockovskom zmysle je ochrana „života, slobody a majetku“. Presne tento vývoj zohľadňuje Winters pri odvodzovaní modernej teórie oligarchie.²⁵

1.2 Teória elít a železný zákon oligarchie

Teórie elít sa stali prevažujúcimi v odbornej literatúre z 20. storočia vo vyspelých priemyselných spoločnostiach, najmä v štúdiách o USA. Zlom nastal v prácach politických teoretikov - Gaetana Moscy, Vilfreda Pareta a Roberta Michelsa. Napriek tomu, že všetci traja diskutujú o oligarchoch a oligarchii, výsledkom bolo vytvorenie nejasnosti v koncepcii oligarchie s pojmami ako je zastupiteľská vláda, vládnuce elity a triedy. Vyššie uvedené rozštiepenie významu a zoskupenie viacerých termínov začalo strácať jasnosť a presnosť okolo materialistickej konceptualizácie oligarchochov a ich mocenských zdrojov.²⁶

Nemecký sociológ Robert Michels pri vytváraní „železného zákona oligarchie“ používal výraz „oligarchia“ pre popis vedenia politických strán. Dá sa povedať, že tento výraz pochopil doslovne ako „moc niekoľkých“ a zbavil sa konotácií spojených s bohatstvom.

²⁵ Hebenstreit, J. (2020). *cit.d.*, s.194.

²⁶ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 31.

1.3 Vymedzenie pojmu oligarchie Jeffrey Wintersa

V priebehu histórie oligarchovia používali na dosiahnutie cieľov rôzne stratégie. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na už spomínané ustanovenie moderných národných štátov, ktoré poznačuje historický okamih, kedy štát rozšíril svoju ochranu nielen na politické práva občanov, ale aj na ich vlastníctva a bohatstva. Výsledkom bolo, že niektorí z oligarchov sa začali podrobovať štátnym zákonom „výmenou za garanciu vlastníckého práva“.²⁷ Inými slovami, oligarchovia prestali vládnuť priamo.²⁸

Záujem o teóriu oligarchie za posledné roky veľmi vzrástol. Najvýznamnejšou štúdiou oligarchie za posledné roky boli práce amerického politológa Jeffrey Wintersa. Podľa jeho názoru existujú rôzne formy oligarchie. Spája ich však jedna skutočnosť - *ochrana bohatstva*, ktorá sa skladá z dvoch zložiek - *ochrany vlastníctva* (zabezpečenie základných nárokov na vlastníctvo) a *ochrany príjmu* (udržanie si čo najväčšieho množstva toku príjmu a ziskov z vlastníctva).²⁹ Winters tým pádom opäť spojil dva významy pojmu „oligarchia“, ktoré boli rozštiepené pred viac ako sto rokmi teóriou elít a ako prvý po Aristotelovej definícii hlavný dôraz položil pri definovaní podstaty oligarchie na vlastníctvo bohatstva. „Práve extrémnu koncentráciu bohatstva ako mocenského zdroja, ktorá definuje oligarchov a robí ich vhodnými štúdiá ako osobitnej triedy sociálnych aktérov Michels nedokázal zdôrazniť vo svojom mylne nazvanom „železnom zákone oligarchie“, ktorý je presnejšie zákonom elitárstva“.³⁰ Bohatstvo vždy bolo a je majetkom niekoľkých ľudí. Toto sa dá ľahko premeniť do politického vplyvu a z jeho prítomnosti následne vyplývajú rôzne politické zaujmy: záujem o zachovanie a ochranu tohto majetku, na zabezpečenie jeho bezplatného využívania na rôzne účely a na získanie ešte väčšieho množstva bohatstva.³¹

Jeffrey Winters vyznačil štyri typy oligarchie: *bojujúce*, *vládnuce*, *sultanisticke* a *občianske*. V stredovekej Európe pôsobili oligarchovia bojujúci, ktorí boli priamo zapojení do ochrany bohatstva, pretože kontrolovali všetky dostupné sily a bojové prostriedky na území, na ktorom sami vládli. V starovekých a stredovekých mestských štátoch boli tzv. vládnuce oligarchie, v prípade ktorých si oligarchovia udržiavali osobitnú rolu v ochrane bohatstva ale snažili sa formálne koordinovať cez inštitúcie a určovať chod štátu vo svoj prospech.

²⁷ *Ibid.*, s. 208.

²⁸ Hebenstreit, J. (2020). *cit.d.*, s. 195.

²⁹ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 6-7.

³⁰ *Ibid.*, s. 275.

³¹ Winters, J. A., & Page, B. I. (2009). Oligarchy in the United States?. *Perspectives on Politics*, 731-751., s. 732.

V dnešnej dobe sú charakteristickejšie sultanistické a občianske oligarchie. Medzi sultanistické patrí Indonézia a Filipíny, kde figuruje jeden vládnucci oligarcha ktorý *de facto* nahradzuje štát a udržuje si neobmedzenú moc vo svojich rukách. Ochrana bohatstva jednotlivých oligarchov je zaistená práve osobou tohto vládnuceho oligarchu.³² V prípade občianskej oligarchie sa oligarchovia nemusia aktívne angažovať pre ochranu vlastníctva, pretože štát je schopný skrz legislatívny rámec zabezpečiť svojim občanom garanciu práv vlastníť súkromný majetok. Preto oligarchovia sa v tomto ohľade na štát plne spoliehajú. Tým pádom je pre nich oveľa dôležitejší aspekt ochrany bohatstva ako ochrany príjmu.

1.3.1 Občianska oligarchia

Medzi občianské oligarchie zaraďuje Winters Spojené štáty. Podľa jeho názoru je oligarchia kompatibilná s nedemokratickými aj demokratickými režimami. India a USA sú demokracie, Singapur a Malajzia sú mäkkými autoritárskymi režimami, ale napriek tomu sú to všetko oligarchie, presnejšie občianske oligarchie.³³ V nedemokratických režimoch pripisujú oligarchovia prvoradý význam ochrane vlastníctva, pretože externí aktéri alebo inštitúcie ho nemôžu spoľahlivo chrániť a v demokraciách - ochrane príjmu, pretože jedinou zostávajúcou hrozbou pre oligarchov je štát, ktorý môže prerozdeľovať bohatstvo prostredníctvom dane z príjmu.³⁴

Občianska oligarchia je jediný typ, v ktorom nevládnu žiadní oligarchovia a nátlak na ochranu bohatstva pre oligarchov je riadený neosobne.³⁵ V občianskych oligarchiách, oligarchovia venujú svoje materiálne zdroje na ochranu svojho príjmu.³⁶ Občianska oligarchia nemôže existovať bez silného systému zákonov. Ak zákon dôsledne skrotí oligarchov a elity skrotí všetkých ostatných.³⁷ Tvrdiť, že USA sú prosperujúcou občianskou oligarchiou, ešte neznamená, že americká demokracia je fingovaná. Winters a Page píše, že „oligarchia a demokracia sa navzájom nevylučujú, ale môžu pohodlne koexistovať, pretože je možné ich spojiť integrálne.“³⁸

³² Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 135.

³³ *Ibid.*, s. 36.

³⁴ *Ibid.*, s. 7-8.

³⁵ *Ibid.*, s. 208.

³⁶ *Ibid.*, s. 208.

³⁷ *Ibid.*, s. 208.

³⁸ Winters, J. A., & Page, B. I. (2009). *cit.d.*, s. 731.

Uplatnenie tejto teórie sa dá aplikovať v praxi pri skúmaní napríklad politických kampaní, keď americkí oligarchovia sa snažia zmanipulovať systém na ochranu svojho bohatstva. Zameriavajú sa na znižovanie daní a na redukciu právnych predpisov, ktoré chránia ľudí pred priestupkami firiem. Tým pádom vytvárajú právny systém, ktorý je skreslený a funguje v ich prospech a toto nezákonné správanie je zriedkavo potrestané. Všetko vyššie uvedené sa im darí udržiavať prostredníctvom systému financovania a lobovania kampaní, ktorý im dáva neprimeraný vplyv na politiku. V občianskej oligarchii sa tieto akcie uskutočňujú bez pomoci zbraní alebo príkazu jedného človeka ale prostredníctvom právneho štátu.

Dopad bohatstva na politický život je predmetom obáv minimálne od čias Aristotela, ktorý skúmal a kritizoval zákony rôznych gréckych mestských štátov týkajúcich sa obmedzenia bohatstva, dedenia, spoločného vlastníctva majetku a rozšírenia občianskych práv na robotnícku triedu.³⁹ Hovorí sa, že zastupiteľské demokracie, ktoré sú dnes rozšírené po celom svete, brali svoj počiatok v parlamentných monarchiách novoveku, hoci ich korene ležia hlbšie: v oligarchii staroveku či stredovekých mestských štátov.⁴⁰ Aristoteles skutočne urobil zo vzťahu medzi bohatstvom a politickým postavením základ pre klasifikáciu režimov: „To, čo odlišuje oligarchiu a demokraciu, je bohatstvo a jeho nedostatok.⁴¹ Oligarchovia sú spoločenským a politickým vedľajším produktom extrémnej materiálnej stratifikácie v spoločnostiach a táto stratifikácia je vo svojej podstate konfliktná: oligarchovia si želajú uchovať svoje imanie, zatiaľ čo iní hrozia, že im ho vezmú.⁴²

Hlavným rozdielom medzi Aristotelovou definíciou oligarchie a definíciou oligarchie Jeffrey Wintersa je to, že oligarchovia už nemusia vládnuť priamo. Aby si oligarchovia ochránili svoje bohatstvo, potrebujú mať vyhovujúce pre ním zákony v právnom štáte, ktoré môžu vytvoriť cez ovplyvňovanie určitých ľudí v inštitúciách, ktorých dokážu pomocou peňazí, lobovania a ovplyvňovania demokratických volieb presadiť na tie vysokopostavené pozície, z ktorých dotyční budú presadzovať zákony nariadené oligarchami. Winters poznamenáva, že politická moc závisí od ekonomickej sily oligarchov. Z toho sa dá logicky vyvodiť, že jedným z hlavných riešení eliminovania politického vplyvu oligarchov je vytvorenie ekonomickejšej spoločnosti.

³⁹ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *The new gilded age: The critical inequality debates of our time*. Stanford University Press. s. 283.

⁴⁰ Činčera, Jan. Internet a trvale udržateľný rozvoj: Spoločenské a environmentálne dopady rozširovania globálnych počítačových sítí [doktorandská práca]. Praha: *Ústav informačných štúdií a knihovníctví* FF UK, 2001. *kap.*, Krize zastupiteľské demokracie.

⁴¹ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 283-284.

⁴² Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 211.

2. Oligarchia v Spojených štátoch

Spojené štáty sú vo svete považované za demokraciu, ale čoraz viac štúdií za posledné roky poukazuje na to, že USA sú skôr oligarchiou ako demokraciou. Medzi amerikanistami prevláda aj názor, že pluralistické demokracie takmer zo svojej podstaty nemôžu byť oligarchické.⁴³ Literatúra zaoberajúca sa mnohými dimenziami menšinovej moci a vplyvu v USA sa sústreďuje takmer výlučne na elitu než na oligarchické formy moci.⁴⁴ Winters to popiera, keď píše, že „novšie pokusy o definovanie oligarchov a oligarchiu, najmä v kontexte USA sa zrútili z rôznych dôvodov - jedným z najväčších argumentov je, že oligarchia bola mylne interpretovaná ako koncepčne i funkčne nezlúčiteľná s demokraciou“.⁴⁵

Hlavnými cieľmi tejto kapitoly bude vymedzenie pojmu demokracie tak, ako si ju predstavovali otcovia zakladatelia Spojených štátov a poukázanie na dve podobné obdobia prevládania extrémnej ekonomickej nerovnosti v krajine so zložkami, ktoré ich k tomu priviedli. To mi pomôže potvrdiť, alebo vyvrátiť možnú existenciu súčasnej oligarchickej vládnucej triedy v USA. Ak bude potvrdená, tak poukázať na to, ako súčasní oligarchovia ovládajú americkú spoločnosť.

2.1 Otcovia zakladatelia Spojených štátov a ich predstava demokracie

Pojem „demokracia“ má pôvod v Grécku, čo znamená „vláda ľudu“. Pojem demokracia a to, čo predstavuje demokratickú spoločnosť si rôzni ľudia vysvetľujú ináč.⁴⁶ Staroveké Grécko bolo demokraciou, kde jediné a hlavné slovo mal ľud.

V súčasnosti v Spojených štátoch pri prijatí rovnakého zákona sa postupuje ináč. Ľudia majú zákonodarcov, ktorí pripravujú návrh zákona a hlasujú o ňom. Následne dávajú ľuďom vedieť aké bolo ich rozhodnutie. Tu nastáva otázka: *do akej miery sa považuje tento prístup za demokratický?*

Keď otcovia zakladatelia Spojených štátov vytvárali Ústavu a ustanovovali formu vlády v krajine vychádzali z toho, že demokracia by bola tou najhoršou možnosťou. Jeden zo

⁴³ *Ibid.*, s. 2.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 2.

⁴⁵ Winters, J. A., & Page, B. I. (2009). *cit.d.*, s. 732.

⁴⁶ Haider, A. (2009). Contribution of Internet to a democratic society. In *ECIS*, *kap.* Democratic society.

zakladateľov, James Maddison, pri príprave Ústavy sa odhodlal vyhnúť zopakovaniu osudu tých „starodávnych a moderných konfederácií“, ktoré podľa jeho názoru podľahli demagógom a davom.⁴⁷ Mnoho zakladateľov uviedlo, že demokracia nie je nič iné ako vláda davu ľudí, a za správnu formu štátu pre „slobodný národ“ považovali *republiku*. Republika je štátne zriadenie, v ktorom ľudia svojich zástupcov. Nato títo zvolení zástupcovia vytvárajú a hlasujú o zákonoch, ktoré ovplyvňujú ľudské životy. Malo sa jednať o tých najmudrejších, najetickejších, a najčestnejších zástupcov v spoločnosti.

Ďalšia vec, ktorú je potrebné vymedziť, je rozdiel medzi demokraciou a republikou. Demokracia je vláda ľudu. Za republiku sa považuje právny štát, v ktorom sa vytvára *Listina práv* alebo *Ústava*. Tieto zákony nikdy nenahradí vláda ľudí ani volení úradníci, pretože nad všetkými stojí zákon. Z toho vyplýva, že republika je právny štát a v Spojených štátoch vládnu zákony. Takže Spojené štáty sú zastupiteľskou demokraciou s právnym štátom. Zásada zastupiteľskej vlády sa týka rovnakého práva všetkých občanov podieľať sa na rozhodovaní o nich.⁴⁸ Takže demokracia neznamená a nemôže znamenať, že ľudia skutočne vládnu v akomkoľvek zjavnom zmysle pojmov „ľudia“ a „vládnuť“.⁴⁹ Demokracia znamená len to, že ľudia majú možnosť prijať alebo odmietnuť zástupcov, ktorí im majú vládnuť.⁵⁰ To je forma vlády, ktorá momentálne je v Spojených štátoch.

2.2 Ekonomická nerovnosť podľa Thomasa Piketty

Extremná koncentrácia peňazí v rukách malej vrstvy spoločnosti uľahčuje presadenie politických cieľov, ktoré vytvárajú antidemokratický politický nástroj. Dá sa povedať, že peniaze vytvárajú moc. Pochopenie oligarchov a oligarchie sa začína konštatovaním, že extrémna materiálna nerovnosť vytvára extrémnu politickú nerovnosť.⁵¹ Toto vyhlásenie vyvoláva značný zmätok a polemiku, pretože interpretácia demokracie predpokladá politickú rovnosť.⁵² V

⁴⁷ Rosen, J. (2020). America Is Living James Madison's Nightmare. Sprístupnené 14. Novembra 2020, Dostupné na: http://blog.kleymeyer.com/wp-content/uploads/America_Is_Living_James_Madisons_Nightmare.pdf

⁴⁸ Rodrigues, C. A. (2019). Digital Gangsters: Are Facebook and Google a Challenge to Democracy. *Amsterdam LF*, 11, s. 30.

⁴⁹ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 287.

⁵⁰ *Ibid.*, s., 287.

⁵¹ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, s. 4.

⁵² *Ibid.*, s. 4.

súčasnosti obrovské bohatstvo v rukách malej menšiny vytvára významné mocenské výhody v politickej oblasti a to aj v demokraciách.⁵³ Existuje tvrdenie, že čím nerovnomernejšie je rozdelenie, tým silnejšia je sila a vplyv obohatených jednotlivcov na politiku s cieľom zachovania si svojho bohatstva.⁵⁴

Kniha francuzského ekonóma Thomasa Pikettyho „*Capital in the Twenty-First Century*“ je z mnohých hľadísk zaujímavá, pretože sa venuje porozumeniu problému materiálnej nerovnosti. Piketty sa zaoberá rôznymi aspektmi akumulácie a distribúcie bohatstva aké boli v minulosti a budú v budúcnosti. Piketty skúma históriu rozdelenia bohatstva v priebehu 19. a 20. a začiatku 21. storočia a dospieva k záveru, že s výnimkou obdobia rokov 1914 až 1980 vždy existovala obrovská priepasť medzi bohatými a zvyškom občanov.

Podľa Piketty existujú dva typy ekonomickej nerovnosti: nerovnosť majetku a nerovnosť príjmov.⁵⁵ Keď sa hovorí o *majetku*, tak sa jedná o hodnotu vecí, ako sú úspory, dôchodky, nehnuteľnosti a akcie.⁵⁶ Zatiaľ čo *príjem* je nový zárobok, ktorý sa neustále pridáva k bohatstvu.⁵⁷ Sily poháňajúce rast nerovnosti sú úzko spojené s akumuláciou a koncentráciou bohatstva uprostred slabého ekonomického rastu.⁵⁸

Zaujímavé je, že každá ekonomická skupina zarába každý rok viacej peňazí, ale kvôli tomu, že príjem najbohatších sa extrémne rýchlo zväčšuje, zdá sa, že príjem najchudobnejších 90% spoločnosti sa oproti 10% najbohatších znižuje.⁵⁹ Ďalšie obohacovanie veľmi bohatých prichádza na úkor ochudobnenia strednej a nižšej triedy.

Po roku 1980 sa začal objavovať nový ekonomický fenomén - platy a odmeny pre vedúcich pracovníkov najväčších spoločností a bánk dosiahli neuveriteľné výšky. Výška odmeny vrcholových manažérov navyše nezávisí priamo od kvality ich rozhodnutí. Naopak, ak v dôsledku vonkajších faktorov (napr. lobovania) dôjde k zvýšeniu zisku spoločnosti, potom rastie aj odmena vrcholových manažérov.⁶⁰ Na druhej strane existuje pozoruhodný vzťah medzi výškou dane z príjmu a príjem pre vedúcich zamestnancov. Počnúc rokom 1980 sa v USA

⁵³ *Ibid.*, s. 5.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 5.

⁵⁵ Piketty, T. (2015). *Kapital v XXI veke*. Moskva.: Ad Marginem Press., s. 65.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 63.

⁵⁷ *Ibid.*, s. 63.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 344.

⁵⁹ Desilver, D. (2020). For most Americans, real wages have barely budged for decades. Sprístupnené 5. novembra 2020, Dostupné na: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/08/07/for-most-us-workers-real-wages-have-barely-budged-for-decades/>

⁶⁰ Piketty, T. (2015). *cit.d.* s. 511-512.

výrazne znížila vysoká úroveň dane z príjmu, čo prispelo k prudkému rastu už aj tak vysokých príjmov.⁶¹ To spôsobilo, že sociálna skupina, ktorá profitovala zo zníženia daní a vyšších príjmov, má výrazný politický vplyv, ktorý využíva najmä na udržanie nízkych daní.

Jeden z najbohatších ľudí sveta Bill Gates v naviazanosti na Piketty píše, že „áno, určitá úroveň nerovnosti je zabudovaná do kapitalizmu ... je neodmysliteľnou súčasťou systému. Otázkou je, aká úroveň nerovnosti je prijateľná? A kedy nerovnosť spôsobuje viac škody ako úžitku?“⁶² Niektorí ekonómovia tvrdia, že materiálna nerovnosť v USA spôsobuje viac škody. Tvrdia, že väčšia nerovnosť v príjmoch je spôsobená tým, že krajiny s väčšou nerovnosťou majú väčšie problémy s násilím a uväzneniami.⁶³ Bežne uvádzané príčiny rozdielov v príjmoch a bohatstve sú tieto: spôsob, akým sú financované voľby v USA, lobovanie, nadmerné platy vedúcich pracovníkov, nedostatočné vzdelanie a vlastníctvo kapitálu.⁶⁴

Jednou z významných novínok 20. storočia bol vývoj *zdaňovania príjmov a zdaňovania dedičstva*. Tieto inštitúcie hrali významnú úlohu pri znižovaní nerovnosti bohatstva v 20. storočí a do veľkej miery vysvetľujú, prečo koncentrácia majetku ešte nedosiahla úroveň zo začiatku 20. storočia. Progresívnu daň z príjmu možno oprávnene pripísať liberálnym nástrojom na znižovanie nerovnosti v bohatstve ako druh kompromisu medzi sociálnou spravodlivosťou a slobodou jednotlivca.⁶⁵ Piketty píše, že okrem zavedenia progresívnej dane z príjmu by jedným zo spôsobov, ako je možné obmedziť prudký rast veľkého majetku, je aj zavedenie *globálnej progresívnej dane z majetku* spolu so zvýšenou transparentnosťou v medzinárodných finančných transakciách.

Dynamika nerovnosti bohatstva, ktorú preukázal Piketty, je v rozpore s jedným zo základných princípov demokratickej spoločnosti a že koncentrácia kapitálu v rukách úzkeho okruhu ľudí z dlhodobého hľadiska ohrozuje modernú demokraciu. Tým pádom problematika oligarchie zasahuje do ekonomického prostredia a ako ukážem v nasledujúcej časti aj do právneho.

⁶¹ *Ibid.*, s. 512.

⁶² Gates, B. (2014). Why inequality matters. Sprístupnené 4. novembra 2020, Dostupné na: <https://www.gatesnotes.com/Books/Why-Inequality-Matters-Capital-in-21st-Century-Review>

⁶³ Duque, M., & McKnight, A. (2019). Understanding the relationship between inequalities and poverty: mechanisms associated with crime, the legal system and punitive sanctions., s. 2.

⁶⁴ Muczyk, J. P., & Coccari, R. L. (2015). Anatomy of income and wealth inequality in the United States. *Journal of Comparative International Management.*, s. 69.

⁶⁵ Piketty, T. (2015). *cit.d.* s. 507.

2.3 Zastupuje vláda ľudí?

V demokratickej spoločnosti má mať každý občan rovnakú silu slova. V Deklarácii nezávislosti USA, je napísané, že „všetci ľudia sú stvorení rovní“, čo v našej dobe znamená, že každý občan - bez ohľadu na príjem, pohlavie, rasu a etnickú príslušnosť - by mal mať rovnocenný hlas pri vplyve na vládu.⁶⁶ Od polovice 60. do polovice 90. rokov sa podiel Američanov, ktorí cítili, že „vládu riadi niekoľko bohatých ľudí, ktorí sa zameriavajú iba na seba“, sa viac ako zdvojnásobil a dosiahol 76 percent, zatiaľ čo počet, ktorý veril, že „verejní činitelia“ nemajú záujem o to, čo si ľudia myslia “vzrástol z 36 percent na 66 percent”.⁶⁷ Štúdiá profesorov Martina Gilensa and Benjaminu Page z Princetonskej univerzity poslúži pre lepšie pochopenie toho, do akéj miery predstavuje vláda ľudí.

Vedci skúmali údaje za viac ako 20 rokov a z 1800 prijatých zákonov vládou Spojených štátov, aby odpovedali na dosť jednoduchú otázku: zastupuje vláda ľudí? Zistili, že priemerní občania majú iba nepatrný, takmer nulový, štatisticky bezvýznamný vplyv na verejnú politiku.⁶⁸ Treba dodať, že toto posúdenie sa týka iba spodných 90% príjmových skupín v Amerike. Ekonomické elity, inými slovami vrchných 10% príjmových skupín, ktoré si môžu dovoliť lobistov „majú podstatný vplyv na vládnu politiku USA“. ⁶⁹ Keď potrebujú niečo presadiť (napríklad zákon o znížení daní), tak vláda to urobí s oveľa väčšou pravdepodobnosťou a keď chcú niečo zablokovať (ako zvýšenie daní), majú všetkú moc na zastavenie toho procesu, bez ohľadu na to, či to podporuje zvyšok krajiny. Takže z toho vyplýva, že bohatí ľudia, vďaka svojej ekonomickej nadradenosti, dokážu ovplyvniť všetko čo potrebujú. Bohatstvo je trvalo hlavným zdrojom politickej moci a je často najdôležitejším faktorom v súvislosti s určitými druhmi politik.⁷⁰ Zaujímavé je, že Gilens a Page necharakterizujú Spojené štáty ako oligarchiu ako takú, ale uplatňujú v nej koncept občianskej oligarchie Jeffrey Wintersa - ochrany svojho bohatstva, čím nepriamo potvrdzujú existenciu tohto typu oligarchie v krajine. Nastáva otázka: *ako funguje systém ovplyvňovania zákonov oligarchami?*

Momentálne je úplne legálne si kúpiť politický vplyv v Amerike. Ako príklad môže

⁶⁶ APSA Task Force on Inequality and American Democracy. (2004). American democracy in an age of rising inequality. *Perspectives on Politics*, 2(4), s. 4.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 5.

⁶⁸ Gilens, M., & Page, B. I. (2014). Testing theories of American politics: Elites, interest groups, and average citizens. *Perspectives on politics*, 12(3), 564-581., s. 576.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 565.

⁷⁰ Winters, J. A., & Page, B. I. (2009). *cit.d.*, s. 732.

služit' situácia, keď sa proti veľkej firme už dlhé roky vedie súdne konanie kvôli jej náklonnosti k monopolu. Tá firma chce presadiť zákon, ktorý by zakázal rozštiepenie veľkých firiem. Verejnosť s Kongresom sú presvedčené, že je tomu potreba, ale do hry vstúpia lobisti. Je úplne legálne, aby si firma najala tím lobistov (čo dokážem v 3. kapitole práce), úlohou ktorých je zabezpečiť, aby vláda vyhovelá firme vo väčšine právnych okolnosti. Títo lobisti potom môžu vystopovať členov Kongresu, ktorí regulujú antimonopolné zákony a pomôžu im získať peniaze na ich znovuzvolenie s podmienkou, že ten zákon bude schválený v prospech firmy. Inými slovami, Muczyk zdôrazňuje, že „ak chcete dať zmysel americkej politike, postupujte podľa peňazí.“⁷¹

Tí, ktorí kontrolujú voľby, kontrolujú nielen Kongres ktorý píše daňové zákony so svojimi sadzbami a medzerami, ale aj predsedníctvo, ktoré okrem iných dôležitých vecí určuje povahu Najvyššieho súdu; a rozhodnutia súdu majú významný vplyv na voľby.⁷² V roku 2010 Citizens United, ktorí stotožňovali peniaze s rečou, potvrdili, že v očiach zákona boli korporácie osobami oprávnenými na ochranu ich slobody prejavu, zdôrazňujúc moc amerických oligarchov; rovnako ako McCutcheon proti Federálnej volebnej komisii, ktorá eliminovala hranicu celkových politických príspevkov jedinca.⁷³

V pravom zmysle slova odpoveď na otázku „*kto vlastne vládne?*“ je ten, kto úspešne tvrdí, že vyhral voľby.⁷⁴ V ďalšej časti poukážem na moment z histórie Spojených štátov, keď sa u moci ocitli najbohatší ľudia sveta, a ako vláda dokázala skrotiť ich moc a vplyv na vnútornú politiku.

2.4 Pozlátený vek v 19. storočí

Analýzy americkej politiky zamerané na ekonomické elity sa vracajú prinajmenšom k Charlesovi Beardovi, ktorý tvrdil, že hlavným cieľom tvorcov ústavy USA bola ochrana súkromného vlastníctva a uprednostňovania skôr ekonomických záujmov bohatých obchodníkov a vlastníkov plantáží, než záujmov vtedajších malých poľnohospodárov, robotníkov a

⁷¹ Muczyk, J. P., & Coccari, R. L. (2015). *cit.d.*, s. 72.

⁷² *Ibid.*, s. 72.

⁷³ *Ibid.*, s. 72.

⁷⁴ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 287.

remeselníkov.⁷⁵

Za jedno z období ekonomického rastu v celej americkej histórii zostáva sa dá považovať obdobie rokov 70. a 80. rokov 19. storočia, ktoré je známe ako obdobie „Pozláteného veku“. Tento termín prvý krát použil Mark Twain, keď sa Spojené štáty stali najväčšou ekonomikou na svete. Geograficky bola Amerika obrovská krajina so všetkými zdrojmi potrebnými na priemyselný rozmach. Mala uhlie, železo a ropu. Amerika sa zmenila z agrárneho vidieckeho štátu na priemyselný a mestský štát.

Železnice boli jedným z kľúčových bodov priemyselného úspechu Ameriky v 19. storočí. Tieto spoločnosti boli veľké, mali veľa zamestnancov a pôsobili po celej krajine. Tým pádom došlo k explózií rastu spoločností a spolu s nimi aj presvedčenie právnikov tých spoločností, že potrebujú viac právomocí na svoje riadne fungovanie. Hlavnými aktérmi tej doby boli: Cornelius Vanderbilt - magnát v námornej a železničnej doprave, majiteľ spoločnosti New York Central Railroad; John D. Rockefeller, ktorý ťažil ropu a bol majiteľom *Standard Oil*; Andrew Carnegie viedol expanziu amerického oceliarskeho priemyslu; Henry Ford sa zaoberal výrobou automobilov; a J.P. Morgan, ktorý bol finančníkom.⁷⁶ Títo priemyselní kapitalisti sú považovaní za najväčších hrdinov ale zároveň aj za najväčších zloduchov svojej doby, a preto sú známi ako „kapitáni priemyslu“ ale aj ako „lúpežní baróni“.

Politická ideológia „*sociálneho darvinizmu*“ - alebo prežitie najschopnejších, umožnila monopolom robiť to, čo chceli a ospravedlnila protisúťažné správanie, ktoré ničilo akukoľvek konkurenciu.⁷⁷ Techniky riadenia spoločností, ktoré prevládali v tom období, zahŕňali *vertikálne integrácie*, keď firma skupovala všetky aspekty výrobného procesu od surovín po marketing hotových výrobkov a *horizontálne integrácie*, keď sa podnik spájal s konkurenciou. Príkladom vertikálnej integrácie môže byť situácia, keď magnát Andrew Carnegie vykúpil všetky aspekty výrobného procesu ocele - od surovín cez výrobu až po dopravu a distribúciu, a vybavil svoje továrne najnovšími technológiami a inovatívnymi postupmi, ktoré mu vzápätí umožnili zaviesť ceny oveľa nižšie, než mali zostávajúci konkurenti. Spoločnosť Johna Rockefellera *Standard Oil* vykúpila všetky konkurenčné firmy, čo môže byť príkladom horizontálnej integrácie. Práve v tom období ľudia začali diskutovať o tom, ako môže byť ekonomická nerovnosť v spoločnosti opakom slobody. Obmedzený výber na trhu oligarchie znamená, že občania nemôžu používať

⁷⁵ Gilens, M., & Page, B. I. (2014). *cit.d.*, s. 565.

⁷⁶ From Invention to Industrial Growth | US History II (OS Collection). (2020). Sprístupnené 23 October 2020, Dostupné na: <https://courses.lumenlearning.com/suny-ushistory2os2xmaster/chapter/from-invention-to-industrial-growth/>

⁷⁷ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, s. 32.

iné služby, okrem služieb dostupných spoločností.⁷⁸ Po skončení Občianskej vojny v Spojených štátoch bol prijatý 14. dodatok, ktorý bol vytvorený na ochranu oslobodených otrokov a na zabezpečenie ich rovnakej ochrany podľa zákona. To rovnako poskytlo korporáciám ochranu podľa 14. dodatku, ktorý ich vyhlásil za ľudí.

Aliancia poľnohospodárov sa v roku 1882 odhodlala presadiť v politickom systéme USA, ktorý podľa nich beznádejne skazili záujmy priemyselných a obchodných trustov.⁷⁹ Ich platforma uvádzala: „Stretli sme sa uprostred národa, ktorý sa dostal na pokraj morálneho, politického a ekonomického krachu. Korupcia dominuje volebným miestnosťami, zákonodarným zborom, Kongresom a dotýka sa dokonca aj súdov.“⁸⁰ Prezidentská kampaň Williana McKinley je podobná modernej politickej kampani, pretože to boli práve ekonomicky silné triedy, ktoré poskytli jeho volebnej kampani milióny dolárov.

V roku 1901 sa prezidentom stal pokrokový reformátor Theodore Roosevelt. Prezident Roosevelt si bol vedomý toho, že oligarchia je proti základným princípom demokracie, a že ekonomicky silné triedy mali dopad na politiku v USA a spôsobovali prevedenie moci z volených zástupcov do rúk podnikov.⁸¹ Vo svojom prvom poslanstve Kongresu v decembri roku 1901 Roosevelt varoval: „V mienke Američanov panuje všeobecné presvedčenie, že veľké korporácie známe ako *trusty* majú určité vlastnosti a tendencie, ktoré škodia všeobecnému blahu.“⁸² Roosevelt použil zákon o protimonopolných zákonoch a rozštiepil spoločnosti ako North Securities Company alebo železničnú správu spoločnosti Gian, ktorú spravoval J. P. Morgan - najsilnejší podnikateľ v krajine. V roku 1911 bol tiež rozdrobený Standard Oil Trust Johna D. Rockefellera. Za koniec progresívnej éry a Pozláteného veku sa považuje moment, keď Amerika v roku 1917 vstúpila do prvej svetovej vojny a zameranie krajiny sa presunulo na realitu vojny.

Toto obdobie bolo charakterizované ako výrazným ekonomickým rastom, tak aj veľkou nerovnosťou v príjmoch⁸³ a politickou korupciou, a ľudia sa začali obávať, že by to ohrozilo

⁷⁸ *Ibid.*, s. 33.

⁷⁹ Outline of American History - Chapter 8: Discontent and Reform. (2020). Sprístupnené 29. októbra 2020, Dostupné na: <https://usa.usembassy.de/etexts/history/ch8.htm>

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, s. 32. *Taktiež.*, WU, (2018), s. 55

⁸² Theodore Roosevelt on Trusts, 1901. (2020). Sprístupnené 29. októbra 2020, Dostupné na: https://college.cengage.com/history/ayers_primary_sources/roosevelt_trusts_1901.htm

⁸³ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, s. 32.

americkú demokraciu.⁸⁴ Väčšina ekonómov súhlasí s tým, že vtedajšia industrializácia pomohla najchudobnejším ľuďom sveta a Piketty tvrdí, že sme vlastne nikdy neodišli z pozláteného veku.⁸⁵

2.5 Prehĺbenie ekonomickej nerovnosti po roku 1970

Od 70. rokov 20. storočia nerovnosť výrazne vzrástla v bohatých krajinách, najmä v USA, kde sa koncentrácia nerovnosti príjmov vrátila do éry lúpežných barónov, a v rokoch 2000 až 2010 mierne prekročila rekordné úrovne z rokov 1910-1920.⁸⁶ Najmä od roku 1980 sa v americkej vládnej politike skôr uprednostňujú bohatí na úkor ostatných a sa zdá, že takmer každá vnútorná politika má urýchliť návrat Spojených štátov späť do éry pozláteného veku.⁸⁷

S príchodom moderného bankovníctva a s pokrokom v oblasti technológii, internetu, sa dá zaznamenať presne rovnakú nerovnosť bohatstva, ako tomu bolo počas Pozláteného veku.⁸⁸ Druhý pozlátený vek sa začína viac-menej začiatkom digitálnej revolúcie v 80. rokoch, ale skutočne sa rozbieha v prvých rokoch komerčného internetu v 90. rokoch a pokračuje až do súčasnosti.⁸⁹ Vyznačuje sa nárastom sociálnych médií, internetu, vývojom algoritmov a umelej inteligencie.⁹⁰ V minulom storočí boli hlavnými aktérmi pozláteného veku Andrew Carnegie, John Rockefeller a William Vanderbilt, zatiaľ čo v súčasnom období sú tu Jeff Bezos, Mark Zuckerberg, Bill Gates a korporácie ako Google, Apple, Facebook a Amazon.

2.5.1 Vzostup Internetu a Google, Apple, Facebook a Amazon

Príbeh Internetu začína v roku 1957, keď Sovietsky zväz vypustil Sputnik - prvý satelit

⁸⁴ Balkin, J. M. (2018). *The First Amendment in the Second Gilded Age*, 66 Buff. L. Rev. 979 . s. 979.

⁸⁵ Prasad, M. (2020). Piketty and the Gilded Age. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, 19(2), 230-234. s. 230.

⁸⁶ Piketty, T. (2015). *cit.d.* s. 33.

⁸⁷ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 25, *Taktiež Krugman. P (2005)*

⁸⁸ O'DONNELL, E. (2020). Are We Living in the Gilded Age 2.0 ?. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.history.com/news/second-gilded-age-income-inequality>

⁸⁹ Jack M. Balkin. (2018). *cit.d.* s. 980.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 980.

do vesmíru.⁹¹ V reakcii na to vláda USA založila *Advanced Research Projects Agency Network (ARPA)* v rámci ministerstva obrany (*United States Department of Defense, DOD*), aby znovu potvrdila vedúce postavenie USA v oblasti vedy a techniky použiteľnej pre armádu.⁹² V roku 1965, ARPA sponzorovala štúdiu o „kooperatívnej sieti počítačov zdieľajúcich čas“ alebo ARPANET.⁹³ V roku 1974 bola uvedená na trh komerčná verzia ARPANETu s názvom Telnet. ⁹⁴ V roku 1975 bola založená spoločnosť Microsoft, ktorej jedným zo zakladateľov bol Bill Gates. Na trh vyšli z vlastným operačným systémom, softvérom a webovými službami. O rok neskôr bola založená spoločnosť Apple Inc. s cieľom poskytovať rovnaké služby ako Microsoft. Jediným rozdielom bolo to, že Steve Jobs uprednostňoval dizajn a funkčnosť pred čímkoľvek iným. V roku 1991 bol uvedený softvér GOPHER a World Wide Web.⁹⁵ V júni 1993 existovalo 130 webových stránok, ale od augusta 1999 ich bolo viac ako 7 miliónov.⁹⁶ V roku 1994 Jeff Bezos založil firmu Amazon, ktorá sa zameriavala na predaj kníh prostredníctvom internetu. Google bol založený v roku 1998 Larrym Pagom a Sergejom Brinom, ktorý ponúkal vyhľadávanie na internete, webové služby a obchod z produktov a služieb, ktoré ponúkajú. Nakoniec Facebook bol založený v roku 2004 a vytvoril revolúciu v sociálnych sieťach.

Po sprístupnení Internetu pre verejnosť, Microsoft a Apple ponúkli počítače, softwery a rôzne prístroje pomocou ktorých bolo možné využívať Internet. Amazon vytvoril alternatívnu možnosť nakupovania a predávania výrobkov cez Internet, Google sa stal dominantným vyhľadávacím nástrojom pre elektronické obchodovanie a Facebook dokázal spojiť ľudí po celom svete.

2.5.2 Monopolné tendencie korporácií

Momentálne Facebook vlastní 76,3 percenta trhu so sociálnymi médiami v Európe a Google má ohromný 93,85 percentný podiel na trhu vyhľadávacích nástrojov v Európe.⁹⁷

⁹¹ Phillips, R. J. (2000). Digital technology and institutional change from the Gilded Age to Modern Times: The impact of the telegraph and the internet. *Journal of Economic Issues*, 34(2), 267-289. s. 278.

⁹² *Ibid.*, s. 278.

⁹³ *Ibid.*, s. 278.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 278.

⁹⁵ *Ibid.*, s. 278.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 278.

⁹⁷ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 37.

Informačné a komunikačné technológie sú v súčasnosti rozšírenejšie ako elektrina.⁹⁸ Toto dominantné postavenie a nedostatok skutočnej konkurencie takmer znemožňuje vyhnúť sa týmto dvom spoločnostiam v každodennom živote. Facebook a Google sú v 21. storočí takmer nenahraditeľné.⁹⁹

Na začiatku pôsobenia spoločnosť Microsoft mala monopol na operačné systémy a pokúsila sa ho využiť na získanie monopolu na používanie Internetu prostredníctvom prehľadávača Internet Explorer. To zalarmovalo vládu a začalo sa protimonopolné konanie.¹⁰⁰ V súčasnosti sa nedá nazvať spoločnosť monopolou, pretože existujú na trhu aj iné varianty, pokiaľ ide o operačný systém, ako je iOS od spoločnosti Apple a softvéri ako sú napríklad dokumenty Google alebo iWork.

Konkurencia je dobrá, pretože vedie spoločnosti k inováciám a výrobe lepších produktov, a firmy súperia o to, aby boli prvou voľbou pre spotrebiteľov. Ale ak má spoločnosť príliš veľký podiel na trhu, môže ho využívať vo svoj prospech, napríklad vytlačaním menších konkurentov z trhu alebo manipuláciou s trhom vo svoj prospech.

Facebook kúpil 80 spoločností, vrátane takých gigantov ako Instagram a WhatsApp.¹⁰¹ Google podobne kúpil nesmierne množstvo spoločností známe ako YouTube, Double Click, Waze, Motorola Mobility a Deep Mind. Následkom toho, nastáva začarovaný kruh nedostatku konkurencie, pretože konsolidované spoločnosti kupujú nové firmy a tým pádom získavajú ešte väčšiu trhovú silu. Takisto sa zachováva dominantné postavenie veľkých spoločností v oblasti inovácií a technológií, pretože malé spoločnosti alebo startupy vedia, že jediný spôsob, ako sa presadiť na trhu je vytvoriť produkt, ktorý vzápätí kúpi veľká spoločnosť.¹⁰² V dôsledku toho aj nové spoločnosti konajú podľa vôle Facebooku a Google a nie spotrebiteľov.¹⁰³ Táto koncentrácia je obzvlášť dôležitá pre Google a Facebook, pretože majú kontrolu nad tým, ako a na aký účel sa technológia vytvára.¹⁰⁴ Monopolné tendencie spoločnosti patria medzi jeden z hlavných dôvodov, prečo vláda Spojených štátov vedie vojnu proti technologickým firmám.

Korporácie GAFA (Google, Apple, Facebook, Amazon) patria v súčasnosti medzi

⁹⁸ Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*: Barack Obama's Books of 2019. Profile Books. s. 4.

⁹⁹ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 37.

¹⁰⁰ Phillips, R. J. (2000). *cit.d.*, 282-284.

¹⁰¹ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 33.

¹⁰² *Ibid.*, s. 33.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 33.

¹⁰⁴ *Ibid.*, s. 33.

najbohatšie firmy sveta, ktorých spoločná hodnota presahuje viac ako 3,4 bilióna dolárov.¹⁰⁵ Obrovská koncentrácia financií uľahčuje organizovanie politických cieľov, ktoré vytvárajú antidemokratický politický tlak.¹⁰⁶ Facebook v roku 2018 utratil za lobovanie vlády USA 12,62 milióna dolárov a Google 21,2 milióna dolárov, aby ovplyvnil zákonodarcov a regulačné orgány v oblasti súkromia a protimonopolných pravidiel.¹⁰⁷ Druhým hlavným dôvodom prečo firmy Silicon Valley podliehajú súdnym konaniam sa týka zabezpečenia súkromia.

2.5.3 Kapitalizmus dohľadu

V posledných desaťročiach naberá na obrátkach digitálny kapitalizmus, ktorý sa spája predovšetkým s korporáciami ako je Google a Facebook. Tieto spoločnosti sledujú a analyzujú veľké množstvo údajov používateľov, a prenikajú ako do osobnej sféry života tak aj do verejnej. Pomocou algoritmov sledujú ľudské správanie, preferencie a emócie, a vytvárajú údaje ku ktorým má prístup ktokoľvek: od výrobcov tovarov až po politikov.

Mechanizmy digitálnej ekonomiky sú naladené na takmer nepostrehnuteľný vplyv, ktorý je napriek tomu schopný nás uchvátiť. Na počiatku digitálnej éry sa zdalo, že špičkové technológie sú príslubom dokonaléj budúcnosti. V dnešnej dobe sa tieto predstavy ukazujú skôr ako utópia, pretože digitalizácia rôznych zložiek dala technologickým firmám vrodenu sociálnu moc a ich obchodné modely premenili dáta na zlato a uprednostnili ďalšiu expanziu.¹⁰⁸ Ich obchodný model sa stal niečím úplne novým, čo spisovateľka a vedkyňa Shoshana Zuboff pomenovala ako „*surveillance capitalism*“, čo v preklade znamená kapitalizmus dohľadu.¹⁰⁹ Kapitalizmus dohľadu dokáže sa zmocniť ľudskej skúsenosti ako surovín pre preklad do behaviorálnych údajov a následne monetizovať ich.

Spoločnosti Google a Facebook si pôvodne mysleli, že nie sú vôbec mediálnymi spoločnosťami ale skôr technologickými. Postupne pochopili, že sú najdôležitejšími hráčmi v

¹⁰⁵ Bridge, G., 2020. *Big Tech Is Worth \$2 Trillion More Than Media Sector - Variety*. Sprístupné 6. Decembra 2020. Dostupné na: <https://variety.com/2020/biz/news/big-tech-is-now-worth-2-trillion-more-than-media-sector-1203456031/>

¹⁰⁶ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, s. 34.

¹⁰⁷ *Ibid.*, s. 35. *Taktiež.*, P. Dave (2019).

¹⁰⁸ Morozov, E. (2019). *Capitalism's New Clothes* | Evgeny Morozov. Sprístupnené: 3. novembra 2020, Dostupné z: <https://thebaffler.com/latest/capitalisms-new-clothes-morozov>

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 38.

digitálnej verejnej sfére.¹¹⁰ Na prvý pohľad sa môže zdať, že Google poskytuje len vyhľadávací nástroj, ktorý umožní nájsť človeku všetko čo potrebuje prakticky okamžite, zatiaľ čo Facebook poskytne sociálne médiá, cez ktoré je možné sa spájať s ľuďmi. Lenže korporácie ako Google a Facebook zbierajú údaje o spojích používateľoch, pomocou ktorých algoritmus môže vypočítať, čo bude človek robiť zajtra, o týždeň alebo vo vzdialenejšej budúcnosti.

Na začiatku 21. storočia Google začal predávať miesto na svojich platformách pre publikovanie rôznych inzerátov od inzerentov, čo bolo spoplatnené. Reklama nebola veľmi účinná, pretože nebola personalizovaná na konkrétneho človeka. Z toho dôvodu Google vytvoril Google Ads ako nástroj pre inzerentov na vytváranie cieľenej reklamy zameranej na potenciálneho kupujúceho. V rovnakom smere sa začal vyvíjať aj Facebook s vytvorením vlastnej platformy Facebook Ads. Hlavným cieľom týchto spoločností je prilákať čo najväčší počet ľudí a udržať si ich čo najdlhšie na svojich platformách. Google a Facebook využívajú ľudskú skúsenosť ako bezplatnú surovinu, ktorá sa potom transformuje na údaje o správaní a predáva sa.¹¹¹ Predaj sa uskutočňuje na ich platforme, takže spoločnosti profitujú zo skúseností používateľov a preto odtiaľ pochádza názov „surveillance capitalism“. Zhromažďovaním, spracovaním a analýzou údajov používateľov technologické spoločnosti môžu predpovedať a predávať údaje o správaní inzerentom.¹¹²

Ľudia s každým dňom čoraz viac času trávajú na internete, pretože je to pohodlné vo viacerých aspektoch každodenného života. Tim Wu píše, že „pohodlie je dnes najviac podceňovanou a najmenej pochopenou silou na svete.“¹¹³ V rozvinutých krajinách 21. storočia pohodlie sa rovná efektívnejšiemu a jednoduchšiemu spôsobu plnenia osobných úloh, čo platí najmä v Spojených štátoch, kde si človek napriek všetkým výzvam k slobode a individualite niekedy kladie otázku, či je pohodlie v skutočnosti najvyššou hodnotou.¹¹⁴ Ako nedávno uviedol spoluzakladateľ spoločnosti Twitter Evan Williams, „o všetkom rozhoduje pohodlie.“¹¹⁵

Po prvé, s príchodom internetu, kde sa dá nájsť hocijaká informácia a už nie je potreba chodiť do knižníc ale stačí len použiť Google. „Google“ v anglickom slovníku sa už definuje ako sloveso, ktoré znamená „používať vyhľadávací modul Google na získanie informácií (o niekom

¹¹⁰ Balkin, J. M. (2018). *cit.d.* s. 989.

¹¹¹ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 38.

¹¹² *Ibid.*, s. 38.

¹¹³ WU, T. (2018). The Tyranny of Convenience . Sprístupnené: 8. Novembra 2020, Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/02/16/opinion/sunday/tyranny-convenience.html>

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ *Ibid.*

alebo niečom) v sieti *WWW*“.¹¹⁶ S príchodom sociálnych sietí ako je Facebook, už nie je potreba volať alebo posilať poštou listy rodine a známym s novinkami zo života ale stačí ich publikovať vo svojom profile na Facebooku, Instagrame alebo napísať cez Whatsapp. Vďaka Amazonu už nie je potreba chodiť do supermarketu alebo obchodného centra. Nákup sa dá spraviť pomocou „jedného kliku“, či už v mobilnej aplikácii na telefóne alebo cez web stránku na počítači. V roku 2020 spoločnosť Apple dominuje v Spojených štátoch v preferencii smartfónu, kde má až 40 percentný podiel na trhu a sa nachádza na 4. mieste s 12 percentným podielom na trhu počítačov.¹¹⁷ ¹¹⁸ Vždy keď hľadáme nejakú informáciu na internete, či stlačíme „páči sa mi to“ na Instagrame pod fotkou alebo zvažujeme kúpu cez internet nejakej komodity, tak sa to všetko zaznamenáva v „oblaku“ tj. na serveroch ako je *Google Cloud*, *iCloud*, *Amazon Web Services*. Ďalej sa tá informácia spracúva pomocou rôznych algoritmov vytvorených softvérovými inžiniermi. Algoritmus dokáže z informácii nazbieraných z ľudského správania na internete vytvoriť predstavu o človekovi od jeho obľúbenej kuchyni po preferenciu vo voľbách. Z toho sa vytvárajú údaje. Profesorka Zuboff to nazvala „*Big Data*“. Naše údaje sú „surovinou potrebnou na nové výrobné procesy surveillance capitalism“.¹¹⁹ *Big Data* nie sú iba obrovským novým zdrojom bohatstva alebo palivom, ktoré riadi algoritmičnú spoločnosť, ale *Big Data* sú ľudia.¹²⁰

Po druhé, pohodlie, ktoré pre nás vytvára spoločnosti Facebook alebo Google je to, že sú zadarmo. Netreba nič platiť za to, aby sa mohli používať. Firmy by ale nemohli fungovať bez príjmu.

Namiesto toho, aby inzerenti presvedčil ľudí, aby si kúpili konkrétnu vec - manipulujú nimi. Manipulácia znamená, že ich ovládajú pre vlastné účely, ktorú Zuboff definuje ako „*instrumentarianism*“, čo znamená manipulácia správania za účelom modifikácie, predikcie, monetizácie a kontroly, ktoré formujú ľudské správanie s cieľom dosiahnutia čo najväčšieho príjmu.¹²¹ Teoretické pochopenie tohto konceptu by stačilo pre porozumenie porušenia osobnej

¹¹⁶ Definition of GOOGLE. (2020). Sprístupnené: 12. decembra 2020, Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/google>

¹¹⁷ Sarathy, G., Mobilephone, W., & Gamer, S. (2020). US Smartphone Market Share: By Quarter: Counterpoint. Sprístupnené: 23. novembra 2020, Dostupné z: <https://www.counterpointresearch.com/us-market-smartphone-share/>

¹¹⁸ Alspach, K. (2020). Dell Overtakes HP In U.S. PC Shipments In Q1. Sprístupnené 17. November 2020, Dostupné z: <https://www.crn.com/news/mobility/dell-overtakes-hp-in-u-s-pc-shipments-in-q1>

¹¹⁹ Zuboff, S. (2019). *cit.d. s. 66.*

¹²⁰ Balkin, J. M. (2017). Free speech in the algorithmic society: Big data, private governance, and new school speech regulation. *UCDL Rev.*, 51, 1149. s. 1157.

¹²¹ Zuboff, S. (2019). *cit.d. s. 358.*

autonómie.¹²² Ak je spoločnosť závislá na reklame, je veľmi dôležité umiestniť reklamy pred ľuďmi, ktorí by si mohli kúpiť tieto produkty.¹²³ V algoritmickej spoločnosti je dohľad a zber údajov teraz široko distribuovaný, ale neexistuje záruka, že budú demokraticky kontrolované.¹²⁴

Niektoré z údajov sa skutočne používajú na vylepšenie produktu alebo služby, ale všetky sa používajú pri práci s algoritmami, ktoré z nich robia nástroj na predpovedanie správania. Kapitalizmus dohľadu robí predpovede správania, ktoré sú na novovzniknutom trhu veľmi žiadané. Nové informačné spoločnosti, ktoré nás sledujú, sa týmto predajom nesmierne obohatili, čo umožňuje spoločnostiam s istotou predpovedať dopyt po ich výrobkoch.

Evgeny Morozov, kritizuje Zuboff za to, že kladie príliš veľký dôraz na dohľad a nehovorí dost' o kapitalizme, „chápať kapitalizmus dohľadu ako nášho nového neviditeľného Leviatana znamená prehliadnuť, ako moc v kapitalizme funguje niekoľko storočí.“¹²⁵ Morozov ju kritizuje aj za to, že ignoruje spôsob akým sa ziskávajú dáta a za to, že „[Zuboff] chce iba ilustrovať ničivý boj o údaje, ktoré sa v súčasnosti odohrávajú medzi spoločnosťami ako Google a Facebook, pričom vedľajšou škodou je individuálna autonómia spotrebiteľa.“¹²⁶

3. Ovplyvnenie politiky Spojených štátov technologickými korporáciami

Online digitálne platformy hlboko prenikli do každého sektora spoločnosti. Dynamika platforiem navyše ovplyvnila samotné jadro demokratických procesov a politickej komunikácie.¹²⁷ Nadväzujúc na poňatie občianskej oligarchie Jeffrey Wintersa, že oligarchovia sú definovaní podľa ich extrémneho bohatstva a že extrémne bohatstvo je nemožné bez prostriedkov ochrany, vedie k teoretizácii oligarchie, ktorá sa pýta, po prvé, ako sa líšia hrozby pre bohatstvo a po druhé, ako sa líšia aj politické odpovede na ochranu bohatstva pred týmito hrozbami.¹²⁸ Ochrana príjmu v občianskej oligarchii sa skladá z dvoch zložiek. Jednou z nich je najímanie služieb armád profesionálov - právnikov, účtovníkov, lobistov, agentúr pre správu

¹²² Morozov, E. (2019). *cit.d.*

¹²³ Balkin, J. M. (2018). *cit.d. s. 987.*

¹²⁴ Balkin, J. M. (2017). *cit.d. s. 1156.*

¹²⁵ Morozov, E. (2019). *cit.d.*

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ van Dijck, J. (2020). Governing digital societies: Private platforms, public values. *Computer Law & Security Review*, 36, 105377. s. 1.

¹²⁸ Winters, J. A. (2011). *cit.d., 10.*

majetku.¹²⁹ Druhou súčasťou je, že oligarchovia priamo ovplyvňujú úradníkov v zákonodarnej a výkonnej moci, a osobne kontaktujú senátorov a zástupcov Kongresu, aby sa sťažovali na zákony a pravidlá alebo aby požiadali o politickú pomoc.¹³⁰ Aby mohli vykonávať tú druhú zložku, potrebujú mať svojich ľudí vo vláde, ktorých môžu vďaka právnym medzerám v zákonoch Spojených štátov financovať vo veľkej miere počas volieb, ktorí potom vykonajú to, čo oligarchovia od nich zažiadajú.

Na príkladoch z posledných piatich rokov poukážem ako americké technologické spoločnosti ochraňovali svoje bohatstvo s používaním techník ako je lobovanie, ovplyvňovanie volieb a vyhýbali sa daňovým povinnostiam.

3.1 Lobovanie

Podľa štatistík z roku 2020 technologické spoločnosti Gafa majú trhovú hodnotu viac ako 3,4 bilióna dolárov,¹³¹ čo ich robí jednými z najsilnejších spoločností na svete. Za rok 2019 Gafa vynaložili 54,5 miliárd dolárov na lobovanie a podporu kandidátov podľa štatistík založených na údajoch zo Senátu pre verejné záznamy.¹³²

Podľa článku časopisu *New York Times* je to kvôli niekoľkým situáciám. „Amazon, Apple, Facebook a Google najímajú lobistov, ktorí majú silné väzby na vládu, pretože tieto technologické giganty čelia čoraz väčšej kontrole Trumpovej administratívy (*Pozn.: už bývalej*) a zákonodarcov z Capitol Hill kvôli ich veľkosti, ich zaobchádzaniu s používateľskými údajmi, rovnako ako aj ich veľkej úlohy ktorú hrajú vo voľbách.“¹³³ Facebook a Google čelia kritike za to, ako spravujú údaje o spotrebiteľoch, škodlivým obsahom a dezinformáciami. Amazon vyvoláva otázky týkajúce sa pracovných podmienok a vplyvu spoločnosti na menšie podniky, pretože Amazon spravuje všetko od zabalenia svojich balíkov až po ich doručenie. Spoločnosť Apple a jej obchod s aplikáciami App Store vymazáva aplikácie, ktoré by mohli byť

¹²⁹ *Ibid.*, s. 213.

¹³⁰ *Ibid.*, s. 213-214.

¹³¹ Bridge, G., 2020. *Big Tech Is Worth \$2 Trillion More Than Media Sector - Variety*. Sprístupné 6. Decembra 2020. Dostupné na: <https://variety.com/2020/biz/news/big-tech-is-now-worth-2-trillion-more-than-media-sector-1203456031/>

¹³² Lobbying Data Summary, (2020) *Senate Office of Public Records*. Sprístupné 6. Decembra 2020. Dostupné na: <http://newtechmag.net/2020/08/10/gafa-spent-more-than-54-b-in-lobbying/>

¹³³ Kang, C. (2019). Tech Giants Amass a Lobbying Army for an Epic Washington Battle. Sprístupnené: 7 November 2020, Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2019/06/05/us/politics/amazon-apple-facebook-google-lobbying.html>

potenciálnymi konkurentmi ako je napríklad hracia platforma Fortnite,¹³⁴ pretože tiež plánovala vyjsť na trh s podobnou hraciou aplikáciou s mesačným predplatným. Ako som už spomínala, Apple ma 40% podiel všetkých smartfónov v Spojených štátoch a aplikácia App Store funguje iba na zariadeniach s operačným systémom iOS a MacOS, ktoré sú dostupné len na produktoch od Applu. Kvôli takému zásahu od Applu spoločnosť Fortnite stratila veľkú časť klientely.

Monopol sa považuje za dosiahnutý, keď má spoločnosť úplnú kontrolu nad určitým odvetvím.¹³⁵ Apple a jeho App Store je presným príkladom monopolu na trhu. Google sa rovnako považuje za monopol, pretože viac ako 90%¹³⁶ všetkých vyhľadávaní na internete sa uskutočňuje cez Google, podobne ako niekedy Standard Oil získala 90% z produkcie a distribúcie ropy v Spojených štátoch. Medzi päť najviac používanějších sociálnych médií na svete patrí: Facebook, Instagram, Whatsapp a Messenger, ktoré patria spoločnosti Facebook.¹³⁷ V rámci technologických korporácií sa takisto dá uplatniť vertikálna a horizontálna integrácia. V prípade Amazonu, ide o vertikálnu integráciu, pretože skúpil všetky firmy ktoré sa podieľajú na aspektoch produkcie kúpy tovarov cez Internet. Keď v roku 2012 Facebook kúpil Instagram, pretože ho považoval za svojho konkurenta, tak išlo o horizontálnu integráciu.

Po voľbách v roku 2016 o ktorých bude reč v nasledujúcej časti sa zvýšil tlak na skúmanie úlohy sociálnych médií pri ovplyvňovaní volieb. Sociálne médiá a technologické spoločnosti začali najímať lobistov, ktorí mali väzby na kritické výbory, členov Capitol Hill, a dokonca aj na Biely dom. Amazon najíma ľudí ako Brian Huseman, ktorý bol bývalým úradníkom *Federal Trade Commission*.¹³⁸¹³⁹ Facebook spolupracuje vo svojich vládnych záležitostiach s predsedníčkou snemovne reprezentantov Kongresu Nancy Pelosi.¹⁴⁰ Samotné spoločnosti na svoju ochranu na obvinenia z monopolu varovali, že vládna regulácia, ako rozštiepenie firmy môže potlačiť inovácie, čo by bolo pre spotrebiteľov viac škodlivé ako

¹³⁴ Kharif, O., Gurman, M., & Pettersson, E. (2020), *Behind the Apple Versus Fortnite App Store Battle*. Bloomberg. Sprístupnené 7. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-28/behind-the-apple-versus-fortnite-app-store-battle-quicktake>

¹³⁵ Spengler, J. J. (1950). Vertical integration and antitrust policy. *Journal of political economy*, 58(4), 347-352. s. 350.

¹³⁶ Fishkin, R. (2019). *Google's European Monopoly (& Shrinking Click-Through Opportunities)*. SparkToro. Sprístupnené: 7 November 2020, Dostupné na: <https://sparktoro.com/blog/googles-european-monopoly-shrinking-click-through-opportunities/>

¹³⁷ Kharif, O., Gurman, M., & Pettersson, E. (2020), *cit.d.*

¹³⁸ Kang, C., & Vogel, K. P. (2019). *cit.d.*

¹³⁹ Federal Trade Commission (FTC) je nezávislá americká vládna agentúra zameraná na ochranu práv spotrebiteľov a najmä na presadzovanie protimonopolných zákonov.

¹⁴⁰ Kang, C., & Vogel, K. P. (2019). *cit.d.*

prospešné.¹⁴¹

3.2 Ovpływňovanie volieb

Tí, ktorí kontrolujú voľby, kontrolujú nielen Kongres, ktorý píše daňový zákon so svojimi sadzbami a medzerami, ale aj predsedníctvo, ktoré okrem iných dôležitých vecí určuje povahu Najvyššieho súdu; a rozhodnutia súdu majú významný vplyv na zákony.¹⁴² Jednou zo zaujímavých vlastností digitálneho veku je to, že ochrana slobody prejavu sa začala oddeľovať od sudných doktrín prvého pozmeňujúceho a doplňujúceho návrhu, tzv. prvý dodatok.¹⁴³ Kvôli skutočnosti, že v Pozlátenom veku bol prijatý štrnásty dodatok, ktorý prirovnával korporácie k ľuďom, tak sú ony teraz oprávnené financovať politické kampane, pretože aj na nich sa vzťahuje prvý dodatok. Oligarchovia nielen vlastnia korporácie, ale aj diktujú zvoleným úradníkom, prostredníctvom svojich príspevkov na kampaň.¹⁴⁴

3.2.1 Citizens United proti FEC

Päť členov Najvyššieho súdu v roku 2010 v súdnom konaní Citizens United proti FEC rozhodovalo o tom, že obmedzenie toho, koľko peňazí môžu korporácie minúť na ovplyvňovanie volieb, je protiústavné. Uviedli, že tieto limity porušujú prvý pozmeňujúci a doplňujúci návrh zaručujúci slobodu slova.

Otcovia zakladatelia, ktorí napísali tento návrh, sa snažili chrániť slobodu prejavu ľudí ale toto rozhodnutie vychádza z argumentu, že s korporáciami by sa malo zaobchádzať rovnako ako s ľuďmi a mali by sa im poskytovať rovnaké práva ako skutočným ľuďom, na základe štrnásteho pozmeňujúceho a doplňujúceho dodatku. To znamená, že korporácie môžu minúť toľko prostriedkov, koľko chcú, kedykoľvek chcú, na podporu hocijakých kandidátov, vrátane aj tých, ktorí by im potom mohli vyhovieť v uplatnení určitých zákonov.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Muczyk, J. P., & Coccarri, R. L. (2015). *cit.d.*, s. 72.

¹⁴³ Balkin, J. M. (2018). *cit.d.* s. 981.

¹⁴⁴ Muczyk, J. P., Nance, J. J., & Coccarri, R. L. (2009). Analysis of the increasing income gap between the rich and everyone else. *Journal of Comparative International Management*. s. 12.

Demokracia predpokladá vládu ľudu a že to budú práve ľudia, kto má určovať chod štátu. V reprezentatívnej demokracii si majú ľudia vyberať svojich zástupcov po voľbách. Vzhľadom na vysokú koncentráciu majetku v rukách oligarchov a štrnástemu pozmeňujúcemu a doplňujúcemu návrhu, korporácie majú všetko na to, aby si vybrali svojich zástupcov cez voľby. Grusky a Katz píšu, že „bohatí majú oveľa väčší vplyv ako chudobní, pretože poskytujú príspevok spoločnostiam, ktoré podporujú súčasné kampane a lobistické aktivity, čím sa poskytuje o niečo silnejšia podpora kandidátov a tým pádom majú vždy vo vláde toho, koho chcú.“¹⁴⁵ Drviva väčšina časť verejnosti je presvedčená, že korporácie a bohatí „skutočne riadia krajinu“, že neplatia svoje spravodlivé podiely na daniach, že sa s nimi na súdoch zaobchádza lepšie ako s chudobnými ľuďmi, a že zákony uprednostňujú predovšetkým bohatých.¹⁴⁶ Tým pádom sú to práve bohatí ľudia a korporácie, ktorí si vyberajú zástupcov vďaka svojej možnosti neobmedzeného financovania kandidátov a nie prostý ľud. V nasledujúcom príklade poukážem na príklad ako Facebook pomohol ovplyvniť prezidentské voľby v roku 2016 a spôsobiť výhru Donalda Trumpa.

Ako som už spomínala, tak súdne konanie McCutcheon proti Federálnej volebnej komisii z roku 2014, eliminovalo hranicu celkových politických príspevkov na jedného jedinca. Takže oligarchovia môžu neobmedzene financovať kandidátov, ktorých budú považovať za vhodných.

3.2.2 Dátový škandál medzi Facebookom a Cambridge Analytica

Nedávny škandál okolo spoločností Facebook a Cambridge Analytica je dokonalým charakteristickým škandalom druhého pozláteného veku,¹⁴⁷ pretože sa točí okolo toho, ako spoločnosti v oblasti digitálnej infraštruktúry zarábajú peniaze a vzápätí ovplyvňujú verejnú mienku. Denníky *The New York Times* a *The Guardian* zverejnili svoj výskum, ako presne *Cambridge Analytica* fungovala pre ústredie kampane miliardára Donalda Trumpa.

Spoločnosť Cambridge Analytica, ako sa uvádza na webovej stránke spoločnosti, sa zaoberá ovplyvňovaním správania používateľov na sociálnych sieťach, ale v skutočnosti sa spoločnosť venuje reklame a spracovaniu veľkého množstva údajov o používateľoch, ktoré predáva tretím stranám. Škandál odhalil, ako boli zhromaždené a použité údaje miliónov

¹⁴⁵ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 281.

¹⁴⁶ *Ibid.*, s. *cit.d.*, s. 128.

¹⁴⁷ Balkin, J. M. (2018). *cit.d.* s. 983-984.

používateľov Facebooku v politickej kampani.¹⁴⁸ Zozbieraním miliónov profilov na Facebooku je možné identifikovať potenciálnych voličov a určiť problémy, ktoré ich znepokojujú. Na základe toho tým ľuďom môže byť poslaná správa v správny čas, ktorá bude schopná do značnej miery ovplyvniť ich mienku.¹⁴⁹

Za účelom zhromažďovania údajov o používateľoch sociálnych médií spoločnosť Cambridge Analytica kontaktovala Alexandra Kogana. Kogan vytvoril špeciálny psychologický test, za vyplnenie ktorého používateľa dostali finančnú odmenu. Test zároveň požadoval prístup k profilu používateľa na Facebooku (v tom čase ešte Facebook umožňoval aplikáciám tretích strán zhromažďovať takéto údaje).¹⁵⁰

Podľa výskumu, spoločnosť Cambridge Analytica začala pracovať s ústredím Donalda Trumpa v júni roku 2016, keď sa stal jasným favoritom v boji o nomináciu na republikánskeho prezidenta.¹⁵¹ V tomto okamihu nemali Trumpovi pracovníci žiadne údaje o svojich voličoch, žiadnu stratégiu pre online správanie a nechápali ako funguje politická online reklama.¹⁵² Preto spoločnosť Cambridge Analytica určila kľúčové oblasti, na ktoré je potrebné sa zamerať: vlastníctvo zbraní, ekonomika a prístupovci, pretože práve tieto témy spôsobili najväčšiu odozvu medzi Trumpovými potenciálnymi voličmi.¹⁵³ Podľa prezentácie publikovanej *The Guardian* umiestnila spoločnosť Cambridge Analytica sponzorované odkazy do výsledkov vyhľadávania Google nielen na ktoré sa má „kliknúť“, ale tiež také, ktoré by mohli vytvoriť správny dojem o konkrétnom probléme. Prezentácia napríklad naznačila, že na žiadosť „Trump Iraq War“ bol zobrazený odkaz na Trumpov web s nadpisom „Hillary Voted for the Iraq War – Donald Trump opposed it.“¹⁵⁴ Schopnosť Trumpovej centrály efektívne pracovať s voličmi na internete, najmä na Facebooku, bola opakovane označovaná za jeden z hlavných dôvodov jeho volebného víťazstva.

Spoločnosť Facebook dostala pokutu vo výške 5 miliárd dolárov od Federálnej obchodnej

¹⁴⁸ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 39. *Taktiež* H. Savies (2015).

¹⁴⁹ *Ibid.*, s. 39.

¹⁵⁰ Rosenberg, M., Confessore, N., & Cadwalladr, C. (2018). How Trump consultants exploited the Facebook data of millions. *The New York Times*, 17, 2018. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2018/03/17/us/politics/cambridge-analytica-trump-campaign.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-heading&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news>

¹⁵¹ Lewis, P., & Hilder, P. (2018). Leaked: Cambridge Analytica's blueprint for Trump victory. *The Guardian*, 23. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/23/leaked-cambridge-analyticas-blueprint-for-trump-victory>

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

komisie v Spojených štátoch pre porušenie súkromia na internete kvôli škandálu s Cambridge Analytica. Materiálna nadradenosť veľkých firiem uľahčuje organizovanie politických cieľov, ktoré vytvárajú antidemokratický politický tlak, pretože pokuty sa namiesto ponaučenia z prešľapov považujú za náklady na podnikanie.¹⁵⁵ Škandál Cambridge Analytica je problémom *surveillance capitalism*.

3.3 Vyhybanie sa daňovej povinnosti

Od pradávna bolo zdanenie vždy ústrednou a konfliktnou záležitosťou politickej ekonómie.¹⁵⁶ V druhej polovici dvadsiateho storočia bolo vytvorených veľa nových nástrojov a techník na ochranu príjmu pre oligarchov. Jedným z najvýznamnejších, najmä po roku 1970, bolo šírenie a využívanie zahraničných daňových rajov.¹⁵⁷ V centre občianskej oligarchie v USA je ochrana oligarchami svojich príjmov pred zdanením.¹⁵⁸ Pri zameraní sa na to, kto je schopný si najatť armády profesionálov v rámci ochrany príjmov, poskytuje jasný údaj o tom, na akej úrovni bohatstvo nadobúda oligarchické parametre.¹⁵⁹ V USA existujú právne medzery, ktoré umožňujú neplatiť dane z príjmu právnických osôb. Ročné straty pre štátnu pokladnicu v roku 2019 zaznamenali takmer 90 miliárd dolárov.¹⁶⁰ Podľa Piketty finančnú transparentnosť je možné dosiahnuť, ak európske a americké banky oznamujú všetky transakcie na účtoch svojich klientov príslušným vládnym orgánom.¹⁶¹

Spoločnosť Amazon je jednou z dvoch amerických spoločností, ktoré kedy dosiahli bohatstvo v hodnote biliónov dolárov. Nikto v histórii nezbohatol tak rýchlo ako Jeff Bezos - najbohatší človek na svete. Spoločnosť Amazon v roku 2017 a 2018 nezaplatila žiadnu daň z príjmov právnických osôb v Spojených štátoch z viac ako 11 miliárd čistého zisku.¹⁶²

¹⁵⁵ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 34.

¹⁵⁶ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, 25.

¹⁵⁷ *Ibid.*, s. 233.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 212.

¹⁵⁹ *Ibid.*, s. 217.

¹⁶⁰ Whalen, J. (2020). Tax cheats deprive governments worldwide of \$427 billion a year, crippling pandemic response: study. Washington Post. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/us-policy/2020/11/19/global-tax-evasion-data/>

¹⁶¹ Piketty, T. (2015). *cit.d.* s. 583.

¹⁶² Davis, A. (2019). *Why Amazon paid no 2018 US federal income tax*. CNBC. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2019/04/03/why-amazon-paid-no-federal-income-tax.html>

Mnoho ekonómov považujú daň z príjmu právnických osôb, za veľmi zlú daň.¹⁶³ Každý štát potrebuje stimulovať ekonomickú činnosť aby bola v krajine vyššia a preto nechce, aby spoločnosti nevyhnutne platili veľa daní. Spoločnosti motivuje odpočítavaním z daní, aby tie investovali do nových strojov a prístrojov, čo by vzápätí spôsobilo väčšie zisky pre tie spoločnosti, ktoré potom môžu použiť na ďalšie investovanie. Tak Amazon nezaplatil dve miliardy dolárov v roku 2018. Výdavky Amazonu boli vyššie ako príjem a tým pádom dostal od štátu vrátenie preplatku z dane vo výške 129 miliónov dolárov¹⁶⁴. Amazon okrem investícií do výskumov a prístrojov, vďaka ktorým získal možnosť vrátenia daní, platil svojim zamestnancom, hlavne riaditeľom spoločnosti akciami, ktoré sa dajú vďaka zákonu odpočítať z daní. Je známe, že výkonní riaditelia v Spojených štátoch majú extrémne vysoké platy. Dane, ktoré Amazon neplatí, budú musieť zaplatiť menšie podniky, ktoré nemajú prostriedky na to, aby lobovali za im vyhovujúce právne medzery.

Dnes môžu spoločnosti, predovšetkým technologické korporácie, vytvárať príjmy v krajinách, kde nemajú fyzické zastúpenie. Kvôli tomu, že spoločnosti majú možnosť bezproblémovo presúvať príjmy po celom svete, tak si zaregistrujú spoločnosti v krajinách s nízkym zdanením a platia dane väčšinou len v týchto krajinách.

Spoločnosti zo Silicon Valley, vrátane Facebook a Google, si vybrali Írsko kvôli priaznivým podmienkam korporatného zdanenia.¹⁶⁵ Napríklad Francúzsko viedlo s Google roky spor kvôli tomu, že spoločnosť sa vyhýba plateniu daní z príjmov, ktoré v krajine vyprodukovala. Väčšina európskych výnosov spoločnosti Google sa zaznamenáva ako zisky z írskej kancelárie spoločnosti a preto iné krajiny strácajú ročne miliardy eur. V septembri 2019 spoločnosť Google súhlasila s kompenzáciou Francúzsku vo výške 1 miliardy dolárov.¹⁶⁶

4. Riešenie problému inklinácii k oligarchie v Spojených štátoch

V práci som sa dotkla viacerých problémov z oblasti ekonomiky, práva a politológie. Každý vedec v rámci svojej špecializácie ponúkol riešenie problémov, ktoré by napravili

¹⁶³ *Corporate Taxation*. (2019). Econlib. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.econlib.org/library/Enc/CorporateTaxation.html>

¹⁶⁴ Davis, A. (2019). *cit.d.*

¹⁶⁵ Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 34.

¹⁶⁶ Carraud, S. M. R. (2019). *Google to pay \$1 billion in France to settle fiscal fraud probe*. U.S. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-france-tech-google-tax-idUSKCN1VX1SM>

inklináciu k oligarchii v Spojených štátoch.

„Každá vakcína začína dôkladným poznaním choroby nepriateľa“, - napísala profesorka Zuboff.¹⁶⁷ Technologické spoločnosti zo Silicon Valley ako Google, Apple, Facebook a Amazon sú používané v Spojených štátoch medzi ľuďmi na dennej báze. Google a Facebook sa profilujú v marketingu, Amazon v internetovom predaji, zatiaľ čo Apple vo vývoji a výrobe elektroniky.

Riešenie konceptu *surveillance capitalism* profesorka Harvardskej univerzity Zuboff vidí v troch bodoch. Po prvé, je potreba o tom čo najviac diskutovať medzi ľuďmi a poukázať na spôsoby pomocou ktorých zbierajú naše údaje korporácie ako sú Google a Facebook. Namiesto „OK, Google.“, treba povedať: „To nie je OK.“¹⁶⁸ Po druhé, treba vyvinúť nové zákony a regulačné inštitúcie, ktoré sa budú osobitne zameriavať na mechanizmy a imperatívy kapitalizmu dohľadu.¹⁶⁹ Tretí bod sa odvíja od monopolných tendencií spoločnosti a preto Zuboff navrhuje najst' konkurenčné riešenia, ktoré by boli dosiahnuté vo forme zákona a právnych antimonopolných predpisov.¹⁷⁰ Senátorka Elizabeth Warren predstavila návrh, ktorý by technologických gigantov prinútil otvoriť svoje platformy väčšej konkurencii alebo sa rozpadnúť na menšie spoločnosti. Európska únia pokutovala spoločnosť Google pokutou takmer 3 miliardy dolárov za porušenie protimonopolných zákonov v roku 2017. Monopoly nie sú dobré pre nikoho okrem monopolistov, najmä keď môžu ovplyvňovať voľby a kontrolovať, ako ľudia dostávajú informácie.

Riaditeľka Facebook Sheryl Sandbergová, ako aj bývalý výkonný riaditeľ spoločnosti Google Eric Schmidt povedali, že rozbitie veľkých technologických spoločností pomôže jedine Číne, pretože sa stupňuje obchodná vojna medzi USA a Čínou. Schmidt pre denník *The Telegraph* uviedol, že „čínske spoločnosti rastú rýchlejšie, majú vyššie ocenenia a majú viac používateľov, ako ich nečínske náprotivky,“ uviedol Schmidt.¹⁷¹ Inými slovami Spojené štáty si nemôžu dovoliť rozbiť najmocnejšie technologické korporácie sveta, pretože vedú obchodnú vojnu s Čínou.

Rodrigues potvrdzuje slová Zuboff, že by sa malo o tom čo najviac diskutovať v spoločnosti, rovnako ako aj by sa mali brať do úvahy rozpady a odôvodňuje to tým, že by sa ich

¹⁶⁷ Zuboff, S. (2019). *cit.d.* s. 14.

¹⁶⁸ *Ibid.*, s. 528.

¹⁶⁹ *Ibid.*, s. 199-200.

¹⁷⁰ *Ibid.*, s. 199-200.

¹⁷¹ Pagnamenta, R. (2019). Breaking up tech giants would be 'illegal' and will harm consumers, says Google's Eric Schmidt. Sprístupnené 12. mája 2021, Dostupné na: <https://www.telegraph.co.uk/technology/2019/05/19/breaking-tech-giants-would-illegal-will-harm-consumers-says>

efektívnosť mohla zvýšiť, ako to bolo v prípade rozpadu spoločnosti Standard Oil. Ako druhú variantu v boji proti takým korporáciám navrhuje zmenu v zákonoch o monopoloch v Spojených štátoch, ktoré považujú spoločnosť za monopolnú, keď je konkurentov na trhu menej ako štyri.¹⁷² Existujú silné dôkazy o tom, že bohatstvo hrá významnú úlohu pri formovaní politiky v Spojených štátoch. Bohatší voliči majú na vládne rozhodnutia oveľa väčší vplyv ako ostatný Američania a vplyv diferencovaného verejného názoru na rozhodovacie orgány je takmer nulový.¹⁷³ Z toho dôvodu, presadzovanie zákona o redukcii monopolu je skoro nemožné.

Podľa výskumu z Princetonskej univerzity profesorov Gilens a Page ekonomické elity majú neprimeraný vplyv vo Washingtone alebo že ich názory a záujmy deformujú politiku spôsobom, ktorý nemusí byť nevyhnutne prospešný pre väčšinu. Winters poznamenáva, že politická moc závisí od ekonomickej sily. To naznačuje, že jedným z riešení je vytvorenie ekonomicky rovnocennejšej spoločnosti.

Piketty požaduje 90% daň z majetku, pretože práve taký je rozsah krízy nerovnosti (90% občanov vlastní toľko majetku, koľko vlastní 0.1% obyvateľstva). Muczyk píše, že ak má Piketty pravdu a čistá miera návratnosti kapitálu prevyšuje rýchlosť rastu produkcie, potom my ostatní (99%) musíme vlastniť viac akcií a dlhopisov a hovorí, že by sa dalo dosiahnuť pomocou nejakého druhu privatizačného systému sociálneho zabezpečenia.¹⁷⁴ Piketty to pred niekoľkými rokmi navrhol vo Francúzsku a rovnaká myšlienka sa objavila aj v USA, ale bola odmietnutá kvôli možným rizikám.¹⁷⁵ Globálna politika v oblasti daní z majetku je podľa Muczyka nepravdepodobná.

Profesor Stanfordskej univerzity Grusky spolu s Katz citujú Phillipsa, ktorý navrhol, že „na začiatku dvadsiateho prvého storočia by mal byť zaznamenaný ďalší boj“ pripomínajúci éry progresívnych a nových obchodov „pretože podnikové zväčšenie v 80. a 90. rokoch zašlo nad rámec pozláteného veku - paralely politickej korupcie a koncentrovaného bohatstva“.¹⁷⁶ Zuboff a Piketty hovoria, že sme v podobnom období ako bol prvý pozlátený vek, spôsobenou priveľkou ekonomickou koncentraciou v rukách oligarchov, ktorí zbohatli vďaka svojim prevratným

¹⁷² Rodrigues, C. A. (2019). *cit.d.*, 34.

¹⁷³ Winters, J. A. (2011). *cit.d.*, 249.

¹⁷⁴ Muczyk, J. P., & Coccarri, R. L. (2015). *cit.d.*, s. 77.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s. 77.

¹⁷⁶ Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). *cit.d.*, s. 295.

vynálezom a teraz diktujú pravidla v demokratickej spoločnosti Spojených štátov.¹⁷⁷¹⁷⁸ Grusky s Katz pomenovali svoju knihu ako *Nový pozlatený vek*, v ktorej popisujú udalosti dnešnej doby.

Jedná myšlienka spája všetkých vyššie uvedených profesorov - náprava ekonomickej nerovnosti v spoločnosti. Doteraz ale neexistujú dostatočne spoľahlivé mechanizmy, ktoré by zabránili extrémnej koncentrácii bohatstva v rukách jednotlivcov.¹⁷⁹

Záver

Cieľom bakalárskej práce bolo vymedzenie konceptu oligarchie v Spojených štátoch na príklade technologických firiem. Na základe jednotlivých aspektov, ktoré boli vymedzené v práci, sa dá problematika rozdeliť do troch hlavných častí: ekonomickej, právnej a politickej.

Po prvé, už od čias antického Grécka oligarchia bola chápaná ako vláda bohatých a demokracia ako vláda chudobných. Ideálna forma vlády podľa Aristotela bola politeia, čo je demokracia spojená s oligarchiou, ktorá prevládala v starovekej Polis. Odlišnosť oligarchie od demokracie spočívala v bohatstve a jeho nedostatku, a v prípade hrozby odňatia bohatstva spôsobilo destabilizáciu v systéme. Jeffrey Winters vyvinul alternatívnu definíciu oligarchie, ktorá sa odvoláva na politické stratégie, ktoré oligarchovia prijímajú s cieľom chrániť si svoj oligarchický status. Spojené štáty patria podľa jeho teórie medzi občianke oligarchie, a jej hlavnými zložkami sú ochrana bohatstva ako aj ochrana príjmu. Príjem na rozdiel od vlastníctva nie je v právnom štáte chránený zákonom a preto oligarchovia pri hrozbe odňatia bohatstva si ho snažia zachovať. Materiálna nadradenosť oligarchov ich robí úspešnými vo vykonávaní ochrany svojho príjmu.

Po druhé, otcovia zakladatelia vychádzali z tvrdenia, že demokracia je najhoršou možnosťou formy vlády, tak vytvorili republiku, v ktorej vládnu zákony. Interpretácia demokracie predpokladá politickú rovnosť, lenže extrémne bohatstvo v rukách jednotlivcov vytvára významné mocenské výhody a ohrozuje modernú demokraciu. Podľa ekonóma Thomasa Piketty každá ekonomická skupina zarába každý rok viacej peňazí. Vzhľadom na to, že príjem najbohatších 10-tich percent obyvateľstva sa extrémne zväčšuje, toto spôsobuje dojem, že príjem

¹⁷⁷ Zuboff, S. (2019). *cit.d. s.* 525.

¹⁷⁸ Prasad, M. (2020). Piketty and the Gilded Age. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, 19(2), 230-234. s. 230.

¹⁷⁹ Piketty, T. (2015). *cit.d. s.* 586.

zvyšných 90-tich percent sa znižuje. Rápidny technologický pokrok v 21. storočí spôsobil vzostup korporácii GAFa a priviedol ich k veľkému úspechu. Korporácie v príbehu niekoľkých desaťročí extrémne zbohatli a premenili sa na zložky, ktoré sa každou cenou snažia ochrániť svoje bohatstvo a príjem. Spoločnosti Google a Facebook patria medzi tzv. monopolne, pretože nedostatok konkurencie na trhu skoro neumožňuje sa im vyhnúť v každodennom živote. Spracovaním s analýzou údajov používateľov tieto spoločnosti dokážu predpovedať a formovať ľudské správanie a ďalej predávať inzerentom údaje s cieľom dosiahnutia čo najväčšieho zisku. Úspech tohto biznis modelu spôsobilo extrémne obohatenie firiem. Profesorka Shoshana Zuboff to pomenovala ako kapitalizmus dohľadu a kvôli tejto praktike spoločnosti čelia súdnym konaniam a pokutám. Podľa štúdie profesorov Martina Gilensa a Benjaminu Page ekonomické elity majú podstatný a nezávislý vplyv na vládnu politiku USA, zatiaľ čo primeraní občania majú iba nevýznamný vplyv na politiku. Bohatstvo je trvalo hlavným zdrojom politickej moci a je často najdôležitejším faktorom v súvislosti s určitými politikami. To sa vzťahuje aj na materiálnu nadradenosť veľkých firiem, ktorá im uľahčuje organizovanie politických cieľov. Pokuta udelená Federálnou volebnou komisiou Facebooku vo výške piatich miliárd dolárov kvôli zneužitiu miliónov údajov používateľov, čo v dôsledku pomohlo vyhrať prezidentské voľby Donaldovi Trampovi, sa považovala za náklady na podnikanie.

Po tretie, v súčasnosti je úplne legálne si kúpiť politický vplyv v Spojených štátoch. Amazon potláča menšie podniky, Apple konkurentov, Facebook a Google monetizujú behaviorálne údaje svojich používateľov, kvôli čomu čelia kontrole zákonodarcov z Capitol Hill za ich veľkosť, za ich úlohu, ktorú hrajú vo voľbách a za vytváranie dezinformácií a škodlivého obsahu. V dôsledku čoho vyššie uvedené spoločnosti GAFa začali najímať lobistov, ktorí majú väzby na kritické výbory, súdy a na Biely dom. V Spojených štátoch sú volení zástupcovia. Sloboda prejavu je pod záštitou 1. dodatku Listiny práv, podľa ktorého má každý občan právo na vyjadrenie sa. Po občianskej vojne, v čase Pozláteného veku bol prijatý 14. dodatok, ktorý prirovnával korporácie k ľuďom a dal im možnosť oprávnené financovať politické kampane na základe slobody prejavu. Súdne konanie Citizens United vs. FEC oficiálne určilo, že je to úplne legálne, zatiaľ čo konanie McCutcheon vs. FEC eliminovalo hranicu celkových finančných príspevkov na jedného jednotlivca. Pri zameraní sa na to, kto je schopný si najatť armády profesionálov v rámci ochrany príjmov, poskytuje jasný údaj o tom, na akej úrovni nadobúda bohatstvo oligarchické vlastníci. Spoločnosti GAFa patria medzi najbohatšie firmy sveta a niektoré ich praktiky sa považujú za ilegálne a v prípade ich rozštiepenia by prišli o svoj zdroj príjmu. Z tohto dôvodu najímajú lobistov, vyhýbajú sa zdaňovaniu, či financujú určitého

volebného kandidáta. Amazon nezaplatil v roku 2019 žiadnu daň z príjmu, základne korporácií sa nachádzajú v krajinách s priaznivými daňovými podmienkami a Amazon s Facebookom sú v kontakte s vysokopostavenými politickými činiteľmi.

Hlavný prínos mojej práce spočíval v interpretácii konceptu ochrany príjmu teórii občianskej oligarchií Jeffrey Wintersa z pohľadu technologických korporácií. Podstatné je, že ten, kto má extrémú ekonomickú moc ako aj technologickú prevahu uniká politickej kontrole a je sám schopný kontrolovať politiku. Američania síce žijú v demokratickom zriadení krajiny ale nie sú schopní obmedziť oligarchiu.

Použitá literatura

Monografie

Aristoteles. Politika. Preložil KŘÍŽ Antonín. Praha, 1998.

...

Grusky, D., & Kricheli-Katz, T. (Eds.). (2012). The new gilded age: The critical inequality debates of our time. Stanford University Press.

...

Piketty, T. (2015). Kapital v XXI veke. Moskva.: Ad Marginem Press., s. 65.

...

Winters, J. A. (2011). Oligarchy. Cambridge University Press.

...

Zuboff, S. (2019). The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power: Barack Obama's Books of 2019. Profile Books. s. 4.

Články

Anagnostopoulos, G., & Santas, G. (Eds.). (2018). Democracy, Justice, and Equality in Ancient Greece: Historical and Philosophical Perspectives (Vol. 132). Springer.

...

APSA Task Force on Inequality and American Democracy. (2004). American democracy in an age of rising inequality. Perspectives on Politics, 2(4), s. 4

...

Balkin, Jack M. (2018). The First Amendment in the Second Gilded Age, 66 Buff. L. Rev. 979

...

Balkin, J. M. (2017). Free speech in the algorithmic society: Big data, private governance, and new school speech regulation. UCDL Rev., 51, 1149.

...

Činčera, Jan. Internet a trvale udržitelný rozvoj: Společenské a environmentální dopady

rozšiřování globálních počítačových sítí [doktorandská práce]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2001. kap., Krize zastupitelské demokracie.

...

Derek W. M. Barker (2013) Oligarchy or Elite Democracy? Aristotle and Modern Representative Government, *New Political Science*, 35:4, 547-566

...

Duque, M., & McKnight, A. (2019). Understanding the relationship between inequalities and poverty: mechanisms associated with crime, the legal system and punitive sanctions.,

...

Gilens, M., & Page, B. I. (2014). Testing theories of American politics: Elites, interest groups, and average citizens. *Perspectives on politics*, 12(3), 564-581.

...

Haider, A. (2009). Contribution of Internet to a democratic society. In ECIS., kap. Democratic society.

...

Hebenstreit, J. (2020). From Democracy to Oligarchy? The Power of Property in the United States. In *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy* (pp. 191-205). Palgrave Macmillan, Cham.

...

Muczyk, J. P., Nance, J. J., & Coccari, R. L. (2009). Analysis of the increasing income gap between the rich and everyone else. *Journal of Comparative International Management*.

...

Muczyk, J. P., & Coccari, R. L. (2015). Anatomy of income and wealth inequality in the United States. *Journal of Comparative International Management*.

...

Phillips, R. J. (2000). Digital technology and institutional change from the Gilded Age to Modern Times: The impact of the telegraph and the internet. *Journal of Economic Issues*, 34(2), 267-289.

...

Prasad, M. (2020). Piketty and the Gilded Age. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, 19(2), 230-234.

...

Rodrigues, C. A. (2019). *Digital Gangsters: Are Facebook and Google a Challenge to Democracy*. Amsterdam LF, 11.

...

Spengler, J. J. (1950). Vertical integration and antitrust policy. *Journal of political economy*, 58(4), 347-352.

...

van Dijck, J. (2020). Governing digital societies: Private platforms, public values. *Computer Law & Security Review*, 36, 105377.

...

Winters, J. A., & Page, B. I. (2009). Oligarchy in the United States?. *Perspectives on Politics*, 731-751.

Elektronické zdroje

Alspach, K. (2020). Dell Overtakes HP In U.S. PC Shipments In Q1. Sprístupnené 17. November 2020, Dostupné z: <https://www.crn.com/news/mobility/dell-overtakes-hp-in-u-s-pc-shipments-in-q1>

...

Bridge, G., 2020. Big Tech Is Worth \$2 Trillion More Than Media Sector - Variety. Sprístupné 6. Decembra 2020. Dostupné na: <https://variety.com/2020/biz/news/big-tech-is-now-worth-2-trillion-more-than-media-sector-1203456031/>

...

Carraud, S. M. R. (2019). *Google to pay \$1 billion in France to settle fiscal fraud probe*. U.S. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-france-tech-google-tax-idUSKCN1VX1SM>

...

Corporate Taxation. (2019). Econlib. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.econlib.org/library/Enc/CorporateTaxation.html>

...

Davis, A. (2019). Why Amazon paid no 2018 US federal income tax. CNBC. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2019/04/03/why-amazon-paid-no-federal-income-tax.html>

...

Definition of GOOGLE. (2020). Sprístupnene: 12. decembra 2020, Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/google>

...

Desilver, D. (2020). For most Americans, real wages have barely budged for decades. Sprístupnené 5. novembra 2020, Dostupné na: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/08/07/for-most-us-workers-real-wages-have-barely-budged-for-decades/>

...

Fishkin, R. (2019). Google's European Monopoly (& Shrinking Click-Through Opportunities). SparkToro. Sprístupnené: 7 November 2020, Dostupné na: <https://sparktoro.com/blog/googles-european-monopoly-shrinking-click-through-opportunities/>

...

From Invention to Industrial Growth | US History II (OS Collection). (2020). Sprístupnené 23 October 2020, Dostupné na: <https://courses.lumenlearning.com/suny-ushistory2os2xmaster/chapter/from-invention-to-industrial-growth/>

...

Gates, B. (2014). Why inequality matters. Sprístupnené 4. novembra 2020, Dostupné na: <https://www.gatesnotes.com/Books/Why-Inequality-Matters-Capital-in-21st-Century-Review>

...

Jowett, B. (2000). The republic. Courier Corporation. Kapitola XIII. Sprístupnené: 16. Novembra 2020. Dostupné na: <https://www.gutenberg.org/files/1497/1497-h/1497-h.htm>.

...

Kang, C. (2019). Tech Giants Amass a Lobbying Army for an Epic Washington Battle. Sprístupnené: 7 November 2020, Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2019/06/05/us/politics/amazon-apple-facebook-google-lobbying.html>

...

Kharif, O., Gurman, M., & Pettersson, E. (2020), Behind the Apple Versus Fortnite App Store Battle. Bloomberg. Sprístupnené 7. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-28/behind-the-apple-versus-fortnite-app-store-battle-quicktake>

...

Lewis, P., & Hilder, P. (2018). Leaked: Cambridge Analytica's blueprint for Trump victory. The Guardian, 23. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/23/leaked-cambridge-analyticas-blueprint-for-trump-victory>

...

Lobbying Data Summary, (2020) Senate Office of Public Records. Sprístupné 6. Decembra 2020. Dostupné na: <http://newtechmag.net/2020/08/10/gafa-spent-more-than-54-b-in-lobbying/>

...

Morozov, E. (2020). Capitalism's New Clothes | Evgeny Morozov. Sprístupnené: 3 November 2020, Dostupné z: <https://thebaffler.com/latest/capitalisms-new-clothes-morozov>

...

Neate, R. (2020). Big tech accused of avoiding \$2.8bn in tax to poorest countries. The Guardian. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/business/2020/oct/26/big-tech-accused-of-avoiding-28bn-in-tax-to-poorest-countries>

O'DONNELL, E. (2020). Are We Living in the Gilded Age 2.0 ?. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.history.com/news/second-gilded-age-income-inequality>

...

Outline of American History - Chapter 8: Discontent and Reform. (2020). Sprístupnené 29. oktobra 2020, Dostupné na: <https://usa.usembassy.de/etexts/history/ch8.htm>

...

Pagnamenta, R. (2019). Breaking up tech giants would be 'illegal' and will harm consumers, says

Google's Eric Schmidt. Sprístupnené 12. mája 2021. Dostupné na: <https://www.telegraph.co.uk/technology/2019/05/19/breaking-tech-giants-would-illegal-will-harm-consumers-says>

...

Paul, K. (2020). Big tech firms add \$163bn to market values despite Covid and legal scrutiny. The Guardian. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/technology/2020/oct/29/google-facebook-apple-amazon-third-quarter-earnings>

Rosen, J. (2020). America Is Living James Madison's Nightmare. Sprístupnené 14. Novembra 2020, Dostupné na: http://blog.kleymeyer.com/wp-content/uploads/America_Is_Living_James_Madisons_Nightmare.pdf

...

Rosenberg, M., Confessore, N., & Cadwalladr, C. (2018). How Trump consultants exploited the Facebook data of millions. The New York Times, 17, 2018. Sprístupnené 4. Novembra 2020, Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2018/03/17/us/politics/cambridge-analytica-trump-campaign.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-heading&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news>

...

Sarathy, G., Mobilephone, W., & Gamer, S. (2020). US Smartphone Market Share: By Quarter: Counterpoint. Sprístupnené: 23. novembra 2020, Dostupné z: <https://www.counterpointresearch.com/us-market-smartphone-share/>

....

Theodore Roosevelt on Trusts, 1901. (2020). Sprístupnené 29. októbra 2020, Dostupné na: https://college.cengage.com/history/ayers_primary_sources/roosevelt_trusts_1901.htm

....

Wallach, O. (2020). How Big Tech Makes Their Billions. Visual Capitalist. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.visualcapitalist.com/how-big-tech-makes-their-billions-2020/>

...

Whalen, J. (2020). Tax cheats deprive governments worldwide of \$427 billion a year, crippling pandemic response: study. Washington Post. Sprístupnené: 12 December 2020, Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/us-policy/2020/11/19/global-tax-evasion-data/>

...

World Economic Outlook. (2020). IMF. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

...

World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent. (2020). IMF. Sprístupnené 14. Decembra 2020. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>

....

WU, T. (2018). The Tyranny of Convenience . Sprístupnené: 8, Novembra 2020, Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/02/16/opinion/sunday/tyranny-convenience.html>